RADIO FREE EUROPE
RESEARCH & ANALYSIS

CZECHOSLOVAK SECTION

PREHĽAD TLAČE

Číslo: 175 (8959) Dátum: 26.10.89

OBSAH

- red. - (Pravda)	Za rozvoj tvorivej atmosféry a rast spoločenskej aktivity (Správa zo zasadania ÚV KSS - Výňatok z vystúpenia Ignáca Janáka - Stanovisko ÚV KSS k zásadným otázkám politiky tvorby a ochrany životného prostredia v SSR)	3
Oto Sobek (Plánované hospodářství)	Inflácia nie je nevyhnutné (Čs. peňažná politika v období prestavby)	8
Jozef Lúč (Nové slovo)	Nekomplexne v komplexnej výstavbe (Problémy v realizácii štátnej bytovej politiky)	12
Dušan Kačáni (Sloboda)	Ľudské práva prázdniny nemajú...(Rozhovor s členom predsedníctva Výboru čs. verejnosti pre ľudské práva a humanitnú spoluprácu Igorom Mičietom, členom Strany slobody)	14
František Mellš (Pravda)	Starostlivosť o mladú generáciu je starostlivosťou o budúcnosť spoločnosti (Z priebehu 15. schôdze Slovenskej národnej rady)	15
Marianna L. (Smena)	Priemernosť nepriateľ zárobku (Ekonomické problémy mladej rodiny)	17
Mária Záhorcová (Mladé rozlety)	Do toho ! (Pracovné preťažovanie zamestnaných matiek)	18
Eva Frická (Mladé rozlety)	Krutá realita (Nedocenenie vysokoškolských absolventov na pracovisku)	19
Adriana Handiaková (Smena)	Je všetko inak ? (Poznatky študentky z výskumu sociálnej klímy vo výrobnom podniku)	20
- red. - (Dotyky)	Mať vždy právo na vlastný názor (Záznam diskusie mladých slovenských a českých autorov)	21

PTO

Miroslava Staszová (Nové slovo)	"Siví" (Seniori na hranici životného minima ?)	24
Ján Bobák (Literárny týždenník)	Pól bez protipólu (K problematike slovenskej menšiny v Maďarskej republike)	25
Štefan Šutaj (Literárny týždenník)	O reslovakizácii (a nielen o nej) (Do diskusie o postavení národnostných menšín v Maďarsku a v Československu)	26
ČSTK (Pravda)	Za mierovú činnosť (Štátne vyznamenania duchovným za upevňovanie dobrých vzťahov medzi čs. štátom a cirkvou)	28
Matúš Mravec (Smena)	Keď padajú hviezdy... (Zmeny politických symbolov v Maďarskej republike)	29
Vladimír Petrík (Literárny týždenník)	Aspoň v Rumunsku sa majú dobre (K rozhovoru G. Ceausesca pro časopis Newsweek)	30

Zasadal Ústredný výbor Komunistickej strany Slovenska

Za rozvoj tvorivej atmosféry a rast spoločenskej aktivity

Informáciu o práci strany na Slovensku v období konania výročných členských schôdzí, prípravy konferencií a zjazdu KSS predniesol súdruh Ignác Janák ● Správu Predsedníctva ÚV KSS o politike strany v tvorbe a ochrane životného prostredia v SSR predniesol súdruh Ondrej Šaling ● V diskusii vystúpilo 13 súdružiek a súdruhov ● Prejav vedúceho delegácie ÚV KSČ súdruha Ivana Knoteka ● Ústredný výbor KSS jednomyseľne schválil Stanovisko ÚV KSS k tvorbe a ochrane životného prostredia v SSR a uznesenie ●

O práci strany na Slovensku v období konania výročných členských schôdzí, prípravy konferencií a zjazdu KSS

Výňatok z vystúpenia súdruha IGNÁCA JANÁKA na zasadaní Ústredného výboru KSS

Vážené súdružky,
vážení súdruhovia!

Ústredný výbor Komunistickej strany Československa na 15. zasadaní analyzoval vnútrostranícku a vnútropolitickú situáciu, zaoberal sa politikou KSČ v oblasti tvorby a ochrany životného prostredia a ďalej konkretizoval politickú líniu celospoločenskej prestavby. Správa predsedníctva, prednesená generálnym tajomníkom ÚV KSČ súdruhom Milošom Jakešom, obsahuje hlavné smery práce komunistov na obdobie príprav straníckych konferencií, XVIII. zjazdu KSČ i nášho zjazdu KSS.

Predsedníctvo Ústredného výboru KSS v nadväznosti na rokovanie ÚV KSČ predkladá okrem otázok životného prostredia informáciu o činnosti strany na Slovensku od nášho posledného zasadania a o úlohách súvisiacich s prebiehajúcimi výročnými členskými schôdzami strany a prípravou zjazdu KSS.

Politika komunistickej strany, prestavba a demokratizácia majú širokú podporu našich občanov. Dôkazom toho boli aj oslavy 45. výročia Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici a na ďalších miestach v krajoch a okresoch, ako aj 45. výročia Karpatsko-dukelskej operácie. Väčšina občanov svedomite a zodpovedne pracuje, aktívne sa zapája do verejného života, nezmieruje sa s problémami, požaduje ich riešenie a odstránenie. Je to cenný politický kapitál, ktorý nesmieme premárniť. O dôveru a aktívnu podporu občanov politike strany musíme sa každodenne usilovať dôsledným plnením vytýčených cieľov, jednotou slov a činov, vyššou náročnosťou a príkladnosťou komunistov.

Prestavba hospodárskeho mechanizmu, rozvíjanie socialistickej demokracie, prehlbovanie vedúcej úlohy strany neprebiehajú bez problémov a protirečení. Na vedomie si konanie našich ľudí pôsobí zložitý a niekedy až rozporuplný proces hľadania vývojových ciest nielen u nás, ale i v rade socialistických krajín.

Úspech prestavby, ktorú sme si zvolili, si vyžaduje húževnatý politický zápas, obetavosť komunistov a vedieť sa správne orientovať v súčasných zložitých udalostiach vo svete, najmä v socialistickom spoločenstve. Nemôžeme z nastúpenej cesty ani o krok ustúpiť, lebo jej hlavným cieľom je rozvíjať a upevňovať socialistické hodnoty, uspokojovať rastúce materiálne a duchovné potreby ľudí, dať socializmu nové impulzy. Ako zdôraznil na 15. zasadaní ÚV KSČ súdruh Miloš Jakeš, „dnes ide znova o osud socializmu, ktorý prechádza ťažkou skúškou svojho vývoja. Nemožno preto nikde pripúšťať akékoľvek zľahčovanie situácie".

V uplynulom období sa vykonalo nemálo práce. Pri skvalitňovaní straníckej činnosti, plnení hospodárskych a sociálnych úloh, ale aj v ideovo-výchovnom pôsobení je však stále dosť problémov a nedostatkov. Aktivita, bojovosť niektorých komunistov i straníckych organizácií je na nízkej úrovni a nezodpovedá súčasným požiadavkám. Mnohé príčiny sú v tom, že sa uspokojujeme s priemernosťou, pohodlnosťou a povrchnosťou. Často chýba snaha i záujem o dosahovanie vysokej kvality, efektívnosti práce a špičkových výkonov. Je dosť takých, ktorí veria v „moc" uznesení a zabúdajú, že za ich plnenie treba viesť každodenný zápas.

Sme takisto svedkami prípadov hrubej nedisciplinovanosti a nezodpovednosti, ktoré sú príčinou veľkých havárií, požiarov a ľudských tragédií. Ochudobňujú našu spoločnosť o obrovské hodnoty.

Vážne nás znepokojujú prípady rozkrádania a poškodzovania spoločenského majetku, rôzne špekulácie a podvody. Zatiaľ ich v prevažnej väčšine zistili a odhalili orgány bezpečnosti. To nesvedčí o dobrej práci kontroly riadiacich orgánov, ale ani o správnych prístupoch komunistov a ostatných občanov k ochrane spoločenských hodnôt.

Tieto nedostatky a chyby nemôžeme len evidovať, hovoriť o nich, tolerovať ich a neriešiť. Je to na úkor dôvery k strane a k socialistickej spoločnosti. V straníckych orgánoch, od Ústredného výboru KSS až po základné organizácie, je potrebné od vedúcich pracovníkov komunistov oveľa viac požadovať, aby v práci upevňovali disciplínu, poriadok, dodržiavanie socialistickej zákonnosti a morálky.

Otvorenou politikou upevňujeme a zdokonaľujeme socializmus

Doma, ale i v ďalších socialistických krajinách prežívame obdobie kritického hodnotenia úspechov, neúspechov i chýb doterajšieho nášho socialistického vývoja a čestne, za účasti komunistov, širokej verejnosti, otvorenou politikou hľadáme cesty, ako upevniť a zdokonaliť socializmus, aby bol ešte prítažlivejší pre človeka.

Problémy a nedostatky, ktoré sa za uplynulé obdobie z objektívnych i subjektívnych príčin nahromadili a otvorene o nich hovoríme, začali proti nám zneužívať antikomunistické sily. Denne vedú proti nám nevyberaný útok, spochybňujú výsledky, ktoré dosiahol socializmus! Idealizujú svet kapitálu a západných hodnôt. Chceli by obrátiť prestavbové procesy na likvidáciu socializmu a vedúcej úlohy strany.

Rôzne opozičné protisocialistické skupiny u nás vyvíjajú za aktívneho prispievania týchto síl, západných ideovodiverzných centier, rôznych zahraničných organizácií aktivitu, orientovanú na získanie stúpencov a presadzovanie svojich zhubných zámerov i na Slovensku. Chcú vytvoriť opozičnú silu, po svojom prehodnotiť históriu a otočiť proces prestavby proti socializmu. Podarilo sa im získať stúpencov najmä z radov inteligencie a mládeže aj v SSR. Objavujú sa aj pokusy spochybňovať národnostnú politiku KSČ, destabilizovať umelecké zväzy a zbaviť ich straníckeho a štátneho vplyvu.

Hoci ide o ojedinelé prejavy, nemôžeme ich prejsť bez povšimnutia alebo ich brať na ľahkú váhu. Najmä keď niektorí ich nositelia sú členovia strany. Každý z nich si musí plne uvedomiť, koho záujmom a cieľom svojím konaním slúži. Strana má jednu disciplínu, jedny práva a jedny povinnosti pre všetkých svojich členov. Tými sa treba riadiť. Z Ústredného výboru KSS a ďalších straníckych orgánov je potrebné oveľa aktívnejšie pracovať s komunistami vo vede, v kultúre, na vysokých školách. Ich prostredníctvom viesť dialóg aj s tými, ktorí majú výhrady, k niektorým javom sú kritickejší a nie so všetkým súhlasia, ale hlásia sa k socializmu, k našej spoločenskej prestavbe! Využiť na to i prebiehajúce výročné členské schôdze.

Rozhodnejšie treba vystupovať aj proti rôznym tzv. iniciatívam, autorom ktorých ide o zasievanie semien sváru a o vyvolávanie napätia v národnostných vzťahoch.

Za urážajúce považujeme snahy reakčnej emigrácie, sústredené na podnecovanie nacionalizmu, vyjadrené v dokumente Za oslobodené Slovensko, ktoré sú do republiky pašované s cieľom oživovať klérofašizmus a ľudáctvo, narúšať spolupatričnosť a spolužitie našich národov a národností. Považujeme za našu prvoradú povinnosť chrániť a rozvíjať všetko, čo sme dosiahli spoločným úsilím našich národov a národností počas výstavby socializmu.

K otázkam upevňovania československej štátnosti a rozvíjania federácie sme vyjadrili jednoznačné stanovisko aj na slávnostnom zasadaní pri oslave 45. výročia SNP v Banskej Bystrici. Naďalej budeme uplatňovať leninské zásady národnostnej politiky, prehlbovať vlastenecké a internacionálne cítenie našich občanov.

Na vedomie komunistov a verejnosti na Slovensku vplýva aj vývoj v susedných socialistických krajinách – predovšetkým v Maďarskej a Poľskej ľudovej republike. Sú vyjadrované obavy o osud socializmu v týchto krajinách.

Náš postoj k vývoju v týchto priateľských krajinách bol už niekoľkokrát vyjadrený. Znova i na 15. zasadaní ÚV KSČ. Máme úprimný záujem na ďalšom rozvíjaní a prehlbovaní všestrannej spolupráce na zásadách proletárskeho a socialistického internacionalizmu.

Plne súhlasíme so stanoviskom ÚV KSČ, že bez prestavby nemožno ďalej rozvíjať socialistickú spoločnosť. Ale nebudeme uvoľňovať pozície protisocialistickým silám, aby strana stratila vplyv na vývoj udalostí. Nenecháme si vnútiť nič, čo je v rozpore so záujmami československého ľudu, našej strany a Národného frontu.

Považujeme i naďalej za dôležité udržiavať a upevňovať družobné vzťahy krajských a okresných výborov KSS, spoločenských organizácií združených v Národnom fronte, podnikov, škôl a ďalších inštitúcií s partnermi v socialistických krajinách. Rozvíjať ich intenzívnejšie v záujme výmeny skúseností a na podporu socializmu, o ktorého životnosti a historickej perspektívnosti sme hlboko presvedčení.

Predložiť objektívnu pravdivú analýzu a mobilizačný program

V súčasnosti sa zintenzívňujú práce na príprave XVIII. zjazdu KSČ a zjazdu KSS. Do nášho zjazdu zostáva necelého pol roka.

Komisie ÚV KSS, aparát ÚV KSS a vytvorené pracovné skupiny intenzívne pracujú na príprave zjazdu KSS. Dbáme o to, aby zjazdu KSS bola predložená objektívna, pravdivá analýza plnenia rezolúcie zjazdu KSS, uznesenia XVII. zjazdu KSČ na Slovensku a súčasne pripravený konkrétny, zdôvodnený a mobilizačný program ďalšieho rozvoja Slovenska v deväťdesiatych rokoch dvadsiateho storočia.

V súlade s plánom práce orgánov predsedníctvo a sekretariát, stále komisie ÚV KSS a komisie na prípravu zjazdu prerokovali viaceré materiály. Oceňujeme, že sa na ich tvorbe podieľajú všetci členovia ústredného výboru a široký stranícky aktív. Ešte nás však čaká veľa práce. Je potrebné prehĺbiť kvalitu poznania stavu spoločnosti a strany a na tomto základe formulovať hlavné úlohy a ciele, na dosiahnutie ktorých sústredí ÚV KSS pozornosť v období po XVIII. zjazde KSČ.

Predsedníctvo, Sekretariát ÚV KSS sa v súvislosti s úlohami zvyšovania výkonnosti a kvality práce aparátu ÚV KSS zaoberali aj jeho organizačnou a obsahovou prestavbou. Cieľom je vo väzbe na úlohy orgánov ÚV KSS vytvoriť podmienky na zvýšenie koncepčnosti, výkonnosti a kvality práce aparátu ÚV KSS, racionalizovať mnohé činnosti aj cestou prehĺbenia deľby práce medzi stranícky mi a štátnymi orgánmi s cieľom posilniť dôležité úseky nezastupiteľného pôsobenia ÚV KSS. Nezanedbateľná je úspora pracovníkov oproti doterajšiemu stavu, ktorými budú posilnené nižšie články stranickej výstavby.

Na 15. zasadaní ÚV KSČ bol prerokovaný návrh nových Stanov KSČ, ktorý bude predložený na celostranícku diskusiu. Návrh stanov svojím obsahovým poňatím reaguje na nové požiadavky rozvoja vnútrostraníckeho života a ďalšie prehlbovanie vedúcej úlohy strany v spoločnosti v období jej prestavby a demokratizácie.

Považujeme za správne, že v návrhu nových stanov sa opäť jednoznačne vymedzuje postavenie a úloha KSS, ktorá dokázala svoju oprávnenosť vedúceho národného politického subjektu v SSR a spoľahlivého oddielu jednotnej KSČ.

Celú prípravu a priebeh širokej vnútrostraníckej diskusie o návrhu nových Stanov KSČ na Slovensku budeme organizovať tak, aby sa zužitkoval kolektívny rozum strany pri dotváraní tohto základného straníckeho zákona, aby sa ďalej prehĺbila vedúca úloha KSČ a aktivizovala členská základňa. Je potrebné v každom straníckom výbore, v každom komunistovi prehlbovať upevňovanie pocitu zodpovednosti za dôsledné dodržiavanie stanov.

Prebiehajúca názorová diferenciácia v spoločnosti, stupňujúci sa politický zápas o ďalšie smerovanie nášho vývoja vyžadujú, aby straníckе orgány a ich funkcionári boli v neustálom osobnom styku s komunistami a pracovnými kolektívmi. Osobný príklad a pravdivé, otvorené slová sú účinnou zbraňou proti rozkolísanosti a demagógii. V predzjazdovej diskusii o návrhu zásad programu KSČ, sociálno-ekonomického rozvoja našej socialistickej spoločnosti a v celom procese prípravy XVIII. zjazdu KSČ a zjazdu KSS ide o ďalšie prehĺbenie poznania a pôsobenia strany medzi ľuďmi, o skvalitnenie spätnoväzbových mechanizmov. Je to nevyhnutné preto, aby straníckе orgány a organizácie boli na čele prestavby, prichádzali s iniciatívami, dôsledne dbali na jednotu slov a činov.

Čaká nás náročné obdobie, ktoré vyžaduje od každého komunistu veľké úsilie, tvorivosť, sebadisciplínu, schopnosť vidieť dopredu a rozhodnosť. Vyjadrujeme presvedčenie, že tak ako v minulosti aj teraz Komunistická strana Slovenska, verná svojim revolučným tradíciám, marxizmu-leninizmu, bude inšpirujúcou a zjednocujúcou silou na ceste uskutočňovania prestavby a nášho ďalšieho socialistického rozvoja.

(Medzititulky – PRAVDA)

Stanovisko Ústredného výboru KSS
k zásadným otázkam politiky tvorby a ochrany životného prostredia v SSR

Ústredný výbor Komunistickej strany Slovenska na svojom zasadaní dňa 16. októbra 1989 prerokoval základné politické prístupy k tvorbe a ochrane životného prostredia. Vyjadril plnú podporu uzneseniu 15. zasadania ÚV KSČ a rezolúcii ÚV KSČ k tvorbe a ochrane životného prostredia. Sú významným impulzom pre riešenie tejto problematiky v SSR.

Zachovanie zdravého životného prostredia Ústredný výbor KSS považuje za neoddeliteľnú súčasť stranickej a štátnej politiky, za jednu z rozhodujúcich podmienok skvalitňovania životnej úrovne ľudu a sociálno-ekonomického rozvoja.

Naliehavá požiadavka súčasnosti – riešiť otázky životného prostredia účinnejšie a dôslednejšie – vyplýva najmä z toho, že dynamický rozvoj výrobných síl v posledných desaťročiach priniesol popri raste životnej úrovne i vážne zásahy do prírody a životného prostredia. Štruktúra ekonomiky s vysokou surovinovou, energetickou a materiálovou náročnosťou, prekonaný hospodársky mechanizmus, nedostatočné poznanie dôsledkov sociálno-ekonomického rozvoja na životné prostredie, nízka úroveň ekologického vedomia, obchádzanie a porušovanie právnych noriem, nedôsledné plnenie úloh v oblasti nápravných opatrení – pri budovaní ekologických stavieb i nedostatočné zapojenie vedecko-technického pokroku do riešenia problémov životného prostredia viedli k ekologickej nerovnováhe, k zníženiu efektívnosti spoločenského reprodukčného procesu. Negatívne dôsledky zhoršujúceho sa životného prostredia a neracionálneho využívania prírodných zdrojov našli ohlas v oprávnenej kritike verejnosti.

Na základe uvádzaných vnútorných podmienok i medzinárodného úsilia prijal XVII. zjazd KSČ i zjazd KSS komplexný program riešenia otázok životného prostredia.

Pri plnení týchto náročných ekologických zámerov boli na Slovensku dosiahnuté viaceré dobré výsledky. Začala sa realizácia niektorých útlmových programov, úspešne pokračuje plynofikácia i teplofikácia, rieši sa problémy zásobovania obyvateľstva pitnou vodou, nadmerného hluku i odpadov. Do prevádzky sa uviedol rad čistiarní odpadových vôd a ďalších vodohospodárskych stavieb. V mnohých obciach a mestách sa vybudovali cestné obchvaty, pešie i rekreačné zóny, základne oddychu a rekreácie.

Ústredný výbor KSS v tejto súvislosti oceňuje úsilie ústredných orgánov štátnej správy, národných výborov, hospodárskych orgánov a organizácií, Národného frontu a organizácií v ňom združených, iniciatívu pracujúcich, občanov a mládeže, ktorí svojou aktívnou a obetavou prácou prispeli k plneniu ekologického programu, obsiahnutého v schválených dlhodobých a súhrnných koncepciách.

Napriek nespornému pokroku k zásadnému obratu v skvalitňovaní životného prostredia na Slovensku nedošlo. Na viacerých miestach, najmä v oblastiach so silnou koncentráciou priemyslu a obyvateľstva, došlo dokonca k zhoršeniu stavu, čo sa prejavilo v ďalšom znečistení vôd a ovzdušia, degradácii častí poľnohospodárskeho a lesného fondu, v ohrození niektorých druhov fauny a flóry a v neposlednom rade i v značných národohospodárskych stratách a v čiastočnom negatívnom ovplyvnení zdravotného stavu obyvateľstva.

V súlade s uznesením 15. zasadania Ústredného výboru KSČ a hodnote-

(Pokračovanie na 3. strane)

(Dokončenie z 1. strany)

ním vývoja a stavu životného prostredia v Slovenskej socialistickej republike Ústredný výbor KSS považuje za nevyhnutné orientovať prácu strany, jej orgánov a organizácií aj jednotlivých členov, ale aj pozornosť celej spoločnosti na dôsledné riešenie úloh ekologického programu s cieľom opäť nastoliť na Slovensku ekologickú rovnováhu. Postupne prejsť k takému typu sociálno-ekonomického rozvoja, ktorý by ju nenarušal, ale vo svojej podstate upevňoval.

Organicky spájať tvorbu a ochranu životného prostredia s realizáciou strategickej línie urýchlenia sociálno-ekonomického rozvoja, s uskutočňovaním prestavby ekonomiky a demokratizácie nášho spoločenského života, s využitím vedecko-technického rozvoja v duchu uznesení 14. zasadania Ústredného výboru KSČ a následného zasadania Ústredného výboru KSS.

Dôsledne a cieľavedome plniť úlohy a opatrenia vlády ČSSR a vlády SSR, ktorým Ústredný výbor KSS dáva plnú podporu a ktoré sú sformulované v štátnej koncepcii tvorby a ochrany životného prostredia a racionálneho využívania prírodných zdrojov s cieľom v deväťdesiatych rokoch dosiahnuť postupné zlepšenie životného prostredia.

Osobitnú pozornosť venovať ozdraveniu ovzdušia predovšetkým v Bratislave, ale i na hornej Nitre, v oblasti Ziaru nad Hronom a Ružomberka, na strednom Spiši, v Košiciach, Jelšave a Lubeníku i v lokalite Strážske-Vranov.

V ochrane vôd dokončiť čistiarenské zariadenia v Bratislave, Leopoldove, Žiline, Martine, Košiciach, ale i v ďalších mestách, začať výstavbu nových čistiarní odpadových vôd v hlavných zdrojoch znečistenia, zvýšenú pozornosť venovať ochrane vody na Žitnom ostrove a v tejto súvislosti prekládke ropovodu Družba.

Zvýšenú pozornosť venovať starostlivosti o les a bioenergetickému potenciálu pôdy.

Na splnenie týchto úloh ÚV KSS požaduje:

Od vlády SSR využiť obdobie do konca 8. päťročnice na čo najlepšie splnenie úloh v oblasti ekologických stavieb vrátane tých, ktoré sa realizujú v rámci volebných programov Národného frontu. Spresniť program a konkretizovať ďalšie úlohy v zmysle analýzy jednotlivých zložiek životného prostredia.

Včas rozhodnúť o budovaní ekologických stavieb v 9. päťročnici, zabezpečiť ich kvalitnú plánovaciu, investorskú, projektovú a dodávateľskú prípravu. Prísne postihovať pôvodcov havarijného znečisťovania životného prostredia.

Zvýšiť podiel Slovenska na výrobe ekologicko-biotechnologických strojov a zariadení, na čo využiť aj znižovanie špeciálnej výroby a ostatných disponibilných kapacít.

Považovať štrukturálnu prestavbu našej ekonomiky, jej intenzifikáciu, znižovanie energetickej a materiálovej náročnosti výroby, likvidáciu výrob škodiacich životnému prostrediu a ich nahrádzanie nízkoodpadovými technológiami za rozhodujúci smer riešenia problémov v životnom prostredí, čo treba presadiť aj v základných programových dokumentoch, koncepciách a plánoch rozvoja národného hospodárstva SSR.

Spolupracovať s ústrednými federálnymi orgánmi a príslušnými orgánmi štátnej správy ČSR na dopracovaní sústavy legislatívnych, finančno-ekonomických nástrojov, na vytvorení účelnej organizačnej štruktúry riadenia starostlivosti o životné prostredie a racionálne využívanie prírodných zdrojov.

V podnikovej sfére zabezpečiť, aby sa v zmysle vlastných ekologických programov hospodárske úlohy plnili pri dôslednom rešpektovaní zásady Čo je ekologické – je aj ekonomické, aby sa pri ekologickej výstavbe bezpodmienečne dodržali plánované ob-

jemy a termíny jednotlivých druhov prác a dodávok.

Vo vedeckovýskumnej základnej zamerať pozornosť na rýchle odstraňovanie existujúcich zdrojov znečistenia, na širšie uplatňovanie bezodpadových technológií, minimalizovanie únikov ťažkých kovov a toxických látok do životného prostredia, zužitkúvanie odpadov produkovaných v podnikoch poľnohospodársko-potravinárskeho komplexu na využívanie tuhých priemyselných a komunálnych odpadov. Zvýšiť úroveň prognostickej činnosti s dôrazom na predvídanie vplyvov ľudskej činnosti na ekológiu, čo umožní včas hľadať účinné cesty predchádzania negatívnym dôsledkom. S týmto cieľom viac využívať pozitívne skúsenosti svetovej vedy a techniky.

V národných výboroch dôsledne a nekompromisne uplatňovať právomoci vyplývajúce z právneho poriadku, dôraznejšie presadzovať nástroje oblastného a územného plánovania na preventívnu ekologickú činnosť v záujme ďalšieho skvalitňovania životného prostredia ako súčasti komplexného rozvoja nimi spravovaných území a na utváranie podmienok zdravého a spokojného života jeho obyvateľov. Od hospodárskych organizácií dôsledne vyžadovať dodržiavanie platných zákonných predpisov, nepoškodzovanie prírody a včasné plánovanie svojho rozvoja v súlade s požiadavkami na tvorbu a ochranu životného prostredia. Koordinačnou činnosťou národných výborov a najmä organizovaním združovania prostriedkov odstraňovať existujúce problémy v tvorbe a ochrane životného prostredia. Osobitnú pozornosť venovať tuhému domovému odpadu.

V Národnom fronte a organizáciách v ňom združených do riešenia ekologických problémov v širšej miere zapájať občanov a mládež. Do volebných programov Národného frontu zaradiť aj opatrenia na ochranu, zveľaďovanie a estetizáciu životného prostredia, v akcii Z ďalej budovať malé čistiarne odpadových vôd, kanalizácie a vodovody, riadené skládky tuhého domového odpadu, zakladať a starať sa o mestskú i rozptýlenú zeleň.

V ideologickej práci, propagande, agitácii cieľavedome pokračovať v prehlbovaní ekologického vedomia občanov a mládeže, upevňovať vzťah k prírode a k hodnotám, ktoré tvoria pracovné, obytné a rekreačné prostredie, prispievať k prehlbovaniu ekologickej kultúry širokej verejnosti, vytvárať atmosféru, v ktorej si každý uvedomí svoju konkrétnu zodpovednosť za životné prostredie. V prostriedkoch masovej informácie a propagandy, najmä na stránkach Pravdy, Új Szó, Nového slova, ale aj v rozhlase a televízii aktívnejšie objasňovať a prebojúvať program starostlivosti o životné prostredie, pri kritike negatívnych javov uplatňovať plnú zodpovednosť, objektívnosť a kompetentnosť.

V záujme zvýšenia ekologického vedomia zvyšovať výchovu k tvorbe a ochrane životného prostredia na všetkých školách a vo všetkých formách vzdelávania.

Ústredný výbor KSS vo vedomí plnej zodpovednosti za tvorbu a ochranu životného prostredia očakáva od všetkých straníckych orgánov a organizácií, že sa postavia na čelo boja za tvorbu a ochranu životného prostredia, že budú trpezlivo, vytrvalo a na vedeckých základoch objasňovať pozíciu strany a jej politiku v tejto oblasti.

Doc. Ing. OTO SOBEK, CSc.,
Výskumný ústav sociálneho rozvoja a práce, Bratislava

Inflácia nie je nevyhnutná

Všeobecne o inflácii

Pojem inflácie patrí k najviac frekventovaným pojmom politickej ekonómie. Zároveň však patrí k tým pojmom, ktoré sa vyznačujú množstvom najrôznejších definícií. Väčšina týchto definícií sa zhoduje v dvoch veciach: v chápaní inflácie ako javu ekonomickej (a peňažnej) nerovnováhy a v spájaní inflácie s faktickým alebo potenciálnym rastom cien. Tým sa však jednotnosť názorov v podstate vyčerpáva. Pri definovaní inflácie možno rozlišovať dve veľké skupiny názorov. Jedna z nich, ktorú by sme mohli nazvať monetaristickou, spája pojem inflácie dôsledne s porovnaním skutočnej a „potrebnej" (optimálnej) masy peňazí v obehu a v raste cien vidí fenomén odvodený z prekročenia optimálneho stavu peňazí v obehu, kým druhá skupina je ochotná chápať v podstate akýkoľvek rast cien ako prejav inflácie bez toho, že by skúmala príčiny tohto rastu.

■

Marxistické poňatie inflácie by malo v každom prípade vychádzať z jej chápania ako prekročenia optimálneho množstva peňazí v obehu, ktoré sa prejavuje v narušení ekonomickej rovnováhy a v tlaku na rast cien (ktorý môže byť opatreniami centra blokovaný). Inflácia je teda vždy narušením peňažnej rovnováhy, ale nie každá inflácia sa prejavuje rastom cien, a naopak, nie každý rast cien má inflačný charakter. Za prejav inflácie nemožno považovať rast cien jednotlivých tovarov, ktorý je kompenzovaný poklesom cien iných tovarov pri nezmenenej celkovej cenovej hladine a inflačný charakter nemá ani rast cien vyplývajúci z reálneho rastu výrobných nákladov (rast cien surovín ťažených za sťažených podmienok a pod.).

Ak prijmeme tézu o tom, že inflácia znamená prebytok peňazí v obehu, je potrebné zaujať stanovisko aj k otázke, akým spôsobom takáto situácia môže vzniknúť. Keď vychádzame z faktu, že v súčasných podmienkach sa peniaze dostávajú do obehu takmer výlučne poskytovaním úverov, je evidentné, že základnou javovou príčinou vydávania nadmerného (nekrytého) množstva peňazí je nadmerná úverová emisia zo strany bankovej sústavy. Ide, pravda, len o javový fenomén, pretože základ vzniku peňažnej nerovnováhy leží v nesúlade medzi hmotným a hodnotovým priebehom reprodukčného procesu: vo vzniku dôchodkov, ktoré nie sú podložené príslušnými materiálnymi hodnotami. Takéto dôchodky môžu vzniknúť chybami v emisnej politike bankovej sústavy (napr. poskytovaním redistribučných úverov presahujúcich rámec dlhodobých depozít —

úspor), ale aj tým priebehom reprodukčného procesu, ktorý sa výrazne odlišuje od pôvodných predpokladov (vznik nadmernej rozpracovanosti alebo rozostavanosti, výskyt nepredajných zásob a pod.).

Všeobecne sa uznáva, že inflácia má značné znovurozdeľovacie účinky. Inflačný rast cien znižuje možnosti všetkých majiteľov peňazí alebo peňažných pohľadávok získať zodpovedajúce množstvo úžitkových hodnôt. Inflácia teda vlastne predstavuje odčerpanie časti peňažných dôchodkov v prospech subjektov, od ktorých vychádzajú podnety k inflácii. Znovurozdeľovacie účinky inflácie pritom dopadajú na jednotlivé hospodárstace subjekty veľmi diferencovane. Znamenajú znovurozdelenie hodnôt v prospech štátneho rozpočtu a v neprospech obyvateľstva, v prospech dlžníkov a v neprospech veriteľov, v prospech osôb s pohyblivými príjmami a v neprospech osôb s fixnými príjmami, v prospech dediny a v neprospech mesta a pod.

Mzdy a platy sa obvykle zvyšujú až s určitým oneskorením za rastom cien. Rozdiel medzi pohybom nominálnych a reálnych miezd predstavuje stratu pracujúcich vyvolanú infláciou.

Ak infláciu vyvolá bankový sústavu poskytovaním dlhodobých úverov prevyšujúcich rámec dlhodobých depozít (úspor), dochádza k redistribúcii dôchodkov v prospech dlžníkov, pretože nasledujúci vzostup cien a ziskov zníži váhu peňažného dlhu.

Inflácia vyvoláva zároveň aj určité znovurozdelenie v medzinárodnom meradle (v prospech krajín so stabilnou menou a v neprospech krajín so znehodnotenou menou), ktoré sa však sčasti môže vykompenzovať zlepšením vývozných možností krajín so znehodnotenou menou.

Klasickým dôsledkom inflácie je vyvolaný rast cien, ktorým sa na novej cenovej úrovni obnovuje súlad medzi ponukou a dopytom (menej platybyschopný dopyt sa zvýšenými cenami z trhu vylúči). V štátoch s centrálne regulovanými cenami je takýto typ inflácie zriedkavý a vyskytuje sa len vo vyslovene krízových situáciách. Vo väčšine prípadov sa časť inflačnej medzery pokrýva skrytou alebo potlačenou infláciou. Pod skrytou infláciou sa v odbornej literatúre rozumie zvyšovanie cien, ktoré sa nepremietne do cenových indexov a oficiálne sa zdôvodňuje (zväčša len predstieranou) zmenou štruktúry výrobkov, ich kvality, vznikom nových výrobkov a pod. V prípade, kde riadiace centrum administratívne zablokuje rast cien, hovoríme o potlačenej inflácii. V takomto prípade sa nerovnováha medzi ponukou a dopytom pri danej úrovni cien paticifikuje (v reálnej ekonómii sa, pravda, v takomto prípade prejavuje zväčša v takej či inej forme rast cien na čiernom alebo šedom trhu).

Klasické úvahy o inflácii sa týkajú podmienok kapitalistického hospodárstva. V socialistickej teórii dlho prevládal názor, že v podmienkach socialistického centrálne plánovaného hospodárstva je vznik inflácie nemožný. Túto tézu už dávnejšie spochybňovali niektorí buržoázni teoretici (napr. Wiles) a zhruba od šesťdesiatych rokov, kedy sa v niektorých socialistických štátoch začali prejavovať prvé viditeľné príznaky inflácie, začala sa existencia inflácie v socialistickej ekonomike pripúšťať (Atlas, Plyševskij, Fedorowicz, Kucharski, Zawadski, u nás Bránik, Petřivalský, Šujan, Klaus, Sobek).

Po pomerne bohatých diskusiách o otázkach inflácie v šesťdesiatych rokoch sa diskusia k tejto téme v sedemdesiatych rokoch prakticky zastavila a znova ožíva až v súčasnosti.

Plánované hospodárstvo - č. 9 / september 89 - -82-

V socialistických podmienkach treba rozlišovať medzi zámernou (chcenou) a spontánnou (nechcenou) infláciou. So zámernou infláciou sa možno stretnúť predovšetkým v období forsírovanej investičnej činnosti presahujúcej reálne možnosti ekonomiky, napr. v období industrializácie v ZSSR a v niektorých iných socialistických štátoch. Väčší význam má však tzv. spontánna inflácia, ktorá sa vyskytuje vo väčšine socialistických štátov dokonca aj v čase relatívne priaznivého ekonomického vývoja. Spontánna inflácia nadobúda v socialistických podmienkach zvyčajne formu štátom nezamýšľaného rastu cien, ktorý býva zdôvodňovaný (často len pomyselnou) zmenou kvality, sortimentu, inováciami a pod. Zaujímavé úvahy o príčinách spontánnej inflácie v socialistických podmienkach možno nájsť napr. v prácach Šujana[1] a Klausa.[2] Podľa Šujana[1] sú pre socialistický ekonomický systém administratívno-direktívneho typu charakteristické „zabudované" inflačné tendencie, ktoré vyplývajú z prevládajúceho extenzívneho rozvoja, náročného na objem investícií, z nedostatočnej spontánnej tvorby úspor a z prevahy dopytu nad možnosťami spotreby. Obdobne aj Klaus[2] vidí základné príčiny inflácie v našich podmienkach v mikrosfére (v správaní podnikov).

V socialistických štátoch s centrálne riadenou cenotvorbou má inflácia spravidla formu skrytej alebo potlačenej inflácie. Skrytá a potlačená inflácia majú s otvorenou infláciou spoločné to, že ide o narušenie peňažnej a ekonomickej rovnováhy a o nesúlad medzi ponukou a dopytom na trhu. Na rozdiel od otvorenej inflácie však neumožňujú obnovenie rovnováhy zvýšením cien na rovnovážnu úroveň a preto vlastne predlžujú a „stabilizujú" nerovnovážnu situáciu. Zjavná, skrytá a potlačená inflácia sa dosť výrazne líšia aj vo svojich spoločensko-ekonomických účinkoch. Zatiaľ čo zjavná (a v podstate aj skrytá) inflácia stimulujú pracujúcich k permanentnému zvyšovaniu svojich príjmov a tým vyvolávajú tzv. špirálu cien a miezd, pôsobí zadržaná inflácia skôr destimulačne, pretože pracujúci nevidia reálnu možnosť realizovať svoje zvýšené príjmy na trhu spotrebných tovarov a služieb. (Stimulačný účinok zjavnej inflácie sa, pravda, stráca v prípade príliš prudkého priebehu inflácie, ktorý v pracujúcich vyvoláva pocit bezmocnosti voči stále rastúcim cenám.)

Popri svojich antistimulačných účinkoch má potlačená inflácia ešte rad ďalších nepriaznivých dôsledkov: nedostatkovosť určitých tovarov a služieb podporuje tendenciu získať tieto tovary a služby rôznymi nelegálnymi spôsobmi, ako sú úplatkárstvo, využívanie príbuzenských a priateľských vzťahov a vytvára privilegované postavenie všetkých tých, ktorí z akýchkoľvek dôvodov majú lepší prístup k nim alebo rozhodujú o ich prideľovaní. Niekedy sa ako výhoda potlačenej inflácie uvádza, že pocit znehodnotenia meny nie je pri nej taký silný ako pri zjavnej inflácii.

Pri rovnakom globálnom dopade otvorenej a potlačenej inflácie potlačená inflácia viac dopadá na sociálne vrstvy s vyššími peňažnými dôchodkami a tým pôsobí proti denivelizačným tendenciám. Občana, ktorého peňažné príjmy sa pohybujú v blízkosti spoločenského minima, málo zaujíma zásobovacia situácia na trhu luxusných tovarov, zatiaľ čo táto otázka pre občana s relatívne vysokými dôchodkami môže byť veľmi závažná.

---

[1] Šujan, J.: Niektoré problémy peňažnej rovnováhy v procese ekonomického rastu. Finance a úvěr, 1967, č. 6.

[2] Klaus, V.: Úvod do zkoumání inflace v československé ekonomice. Praha, EÚ ČSAV, 1969.

Dôsledky zjavnej inflácie najtvrdšie postihujú vrstvy s relatívne stálymi dôchodkami (napr. invalidných a starobných dôchodcov) a v menšej miere nemožne pracujúcich, ktorým sa spravidla podarí — i keď s určitým časovým posunom — aspoň časť zvýšenia životných nákladov vyrovnať ich premietnutím do zvýšenia miezd. Najodolnejšie voči účinkom zjavnej inflácie sú tie spoločenské vrstvy, ktoré na trh prichádzajú ako dodávatelia tovarov a služieb a inflačný vývoj plne premietajú do požadovaných (aj realizovaných) cien. Do tejto skupiny patria poľnohospodárski výrobcovia prichádzajúci s dodávkami na roľnícky trh, remeselníci pracujúci na vlastný účet alebo fuškári, osoby prijímajúce úplatky za preukázané služby a pod. Dôsledky inflácie tiež málo pociťujú samozásobitelia, ktorí významnú časť svojej potreby potravín kryjú v naturáliách.

Hospodárska reforma a inflácia

Aktuálnosť skúmania problémov inflácie v našich podmienkach sa mimoriadne zvyšuje v súvislosti s prechodom na nový model riadenia ekonomiky, o ktorý sa v súčasnosti usiluje väčšina socialistických štátov.

Otázka vzťahu medzi hospodárskou reformou a infláciou zahŕňa v sebe v podstate dve podotázky:

- **či a do akej miery hospodárska reforma účinnejšie vyvoláva (resp. zosilňuje) infláciu,**
- **či pôsobenie inflácie ekonomickú reformu podporuje alebo naopak sťažuje.**

Empirická odpoveď na prvú otázku sa zdá byť jasná: vo všetkých socialistických štátoch, ktoré vstúpili do procesu ekonomickej reformy, sa možno stretnúť s pomerne vysokou mierou inflácie (PĽR, MĽR, Juhoslávia). V tých štátoch, ktoré sa na ekonomickú reformu ešte len pripravujú (ZSSR, CSSR), alebo ktoré ju vôbec neplánujú uskutočniť (NDR), je štatisticky vykazovaná miera inflácie podstatne nižšia. Nazdávame sa však, že takáto odpoveď by bola príliš jednoduchá. Pri odpovedi na otázku, či ekonomická reforma je nutne spojená s infláciou, je totiž potrebné zvážiť prinajmenšom dve veci:

- **do akej miery vyvoláva ekonomická reforma prechod od predchádzajúcej skrytej či potlačenej inflácie k inflácii zjavnej,**
- **či a do akej miery sú inflačné javy vyvolané chybami pri realizácii ekonomickej reformy (nie sú teda jej nutným produktom, ale naopak; dôsledkom chýb pri jej uskutočňovaní).**

Netreba dlho dokazovať, že ekonomická reforma tým, že do určitej miery uvoľňuje princípy cenotvorby, vyvoláva tendenciu k premene skrytej, resp. potlačenej inflácie na otvorenú. Sám tento fakt by však nedokázal vysvetliť prudký inflačný vývoj v spomenutých socialistických štátoch, ktorý vysoko prekračuje predchádzajúcu mieru potlačenej inflácie.

Väčšina ekonómov analyzujúcich súvislosti inflačných procesov a ekonomických reforiem sa prikláňa k názoru, že súčasná inflácia v PĽR, MĽR a Juhoslávii vyplýva prinajmenšom čiastočne aj z chýb, ktoré sa pri uskutočnení reforiem urobili. Za jednu zo základných chýb sa v tejto súvislosti považuje uvoľnenie cenotvorby bez súčasného odstránenia monopolného postavenia výrobcu na trhu a za situácie, kde peniaze v ekonomike hrajú pasívnu úlohu a zároveň majú sekundárne postavenie vo vzťahu k reálnym procesom. Takáto situácia nutne vedie k tomu, že síce ceny (a zisky výrobcov) rastú, ale rovnovážna

trhu sa neobnovuje a inflačná situácia sa len reprodukuje na vyššej úrovni. Pri raste cien spojenom s inflačnou špirálou ťažko možno očakávať problémy s odbytom.

Ešte zložitejšia je odpoveď na otázku, či inflácia podporuje alebo brzdí ekonomickú reformu. Existuje vcelku jednota názorov o tom, že nadmerné miery inflácie (spravidla charakterizované ako dvojciferná inflácia) ekonomickú reformu brzdí až znemožňuje. Menšiu mieru inflácie (tzv. inflačtu v rozumnej miere) sú niektorí ekonómi ochotní pripustiť a sľubujú si od nej priaznivé ekonomické impulzy (napr. stimuláciu investovania, zvýšenú stimuláciu pracujúcich a pod.). Títo ekonómi sa vo svojich úvahách niekedy odvolávajú na keynesovskú ekonomickú politiku.

Fundované rozbory uskutočnené poľskými ekonómami tento názor vyvracajú a dokazujú, že aj inflácia nižšieho stupňa ohrozuje úspech ekonomickej reformy a že ju preto treba eliminovať. V začiatočnej etape reformy sa mohlo zdať, že jednou z jej podmienok je „otvorenie" inflácie. Vývoj však ukázal, že krajiny, v ktorých sa realizujú ekonomické reformy, sa nevyhli trvalej cenovej inflácii. Túto situáciu charakterizujú poľskí ekonómi ako cenovo-zdrojovú infláciu a považujú ju za škodlivejšiu ako situáciu pred začiatkom reformy.

Opierajúc sa o juhoslovanské, poľské a maďarské historické skúsenosti možno dospieť k záveru, že inflácia sa stala jednou z hlavných bariér pri zavádzaní hospodárskej reformy. Ak sa na začiatku reformy vychádzalo z toho, že zreálnením cien uľahčí a urýchli prestavbu systému fungovania národného hospodárstva, tak dnes už je známe, že tento proces má svoj vlastný život a ohrozuje úspech reformátorského úsilia. Inak povedané, inflácia sa nestala len nástrojom umožňujúcim nevyhnutné prispôsobovacie procesy, ale stala sa jednou z hlavných bariér ekonomickej reformy (Kolodko).[3]

K obdobnému záveru dospela nedávno analýza ekonomickej reformy v Poľsku uskutočnená v Medzinárodnom menovom fonde, ktorá konštatovala, že „systémové zmeny nemožno úspešne realizovať, ak sa nedosahuje makroekonomická rovnováha a ak nie je stále udržiavaná zdravou finančnou a dôchodkovou politikou" (Swiderski).[4]

Poľskí ekonómi tiež poukazujú na veľmi negatívne psychologické účinky pokračujúcej inflácie. (Tieto účinky sa v staršej ekonomickej literatúre charakterizujú tak, že „jednou z hlavných príčin inflácie je inflácia sama".) Keď obyvatelia sú presvedčení, že inflácia bude rásť, prejavuje sa to nepriaznivo na ich sklone k úsporám a zvyšuje dopyt. Dlhotrvajúca inflácia vedie k očakávaniu ďalšej akcelerácie inflačného vývoja a má za následok zhoršovanie aj tak už neuspokojivého stavu. Známym negatívnym dôsledkom inflácie je tiež vyvolanie všeobecného pocitu neistoty, ktorý vedie k preferencii krátkodobých aktivít pred dlhodobými a spotrebiteľských pred investičnými. Inflácia vedie tiež k úteku od peňazí do reálnych hodnôt.

Negatívne dôsledky inflácie sa prejavujú aj v sociálnej sfére: narastajúca majetková diferenciácia vyvolaná infláciou vedie k narastaniu sociálnych napätí. Vzniká tiež zaujímavý paradox, ktorý by sa dal charakterizovať ako nižší stupeň subjektívneho uspokojovania potrieb pri vyššej spotrebe. Prieskumy

---

[3] Inflácia v PLR: príčiny, stav a východiská. Bratislava, ÚEKV 1988.

[4] Swiderski, K. A.: Economic Reforms in a Planned Economy. Finance and Development, 1988, č. 2.

uskutočnené v PER ukázali, že napriek rastu fyzického objemu spotreby obyvateľstva hodnotia situáciu negatívne, ak sa súčasne znížila kúpna sila peňažnej jednotky. Tento paradox pôsobí tým silnejšie, čím vyššia je miera inflácie.

Ďalším zaujímavým poznatkom z poľskej diskusie je, že nedostatok na trhu spotrebných tovarov nie je primárny, ale že je sám spôsobený nerovnováhou v oblasti investícií a zásobovania materiálom.

Skúsenosti z realizácie ekonomických reforiem v PER, MLR a Juhoslávii sú mimoriadne cenné aj pre ČSSR, ktorá na cestu reformy nastúpila neskoršie. Mali by nám jasne ukázať, ktoré inflačné rizika ekonomickej reformy sú nevyhnutné a ktoré sú prekonateľné.

Určitý inflačný tlak vyvolaný ekonomickou reformou je zrejme nevyhnutný. Nehude asi možné prejsť na racionálny cenový systém bez určitého rastu globálnej hladiny cien. Zvýšenie cien, ktoré sú v súčasnosti dotované, malo by sa v maximálne možnej miere vykompenzovať znížením cien, ktoré sú v súčasnosti nadsadené (obsahujú vysoký podiel dane z obratu), aj tak si však zrejme vynúti určité adresné sociálne kompenzácie pre sociálne slabé skupiny obyvateľstva, čo bude mať mierne inflačný efekt.

Na druhej strane si však myslíme, že správne aplikovaná ekonomická reforma by nemusela a nemala vyvolať inflačné tlaky zo strany dopytu (dôchodkov), motivované snahou o úmyselné urýchlenie inflačného vývoja stimulovaním rastu miezd prevyšujúcim rast produktivity práce, ako sa to niekedy odporúča — vraj v záujme vytvorenia priestoru pre deniveliźáciu miezd. Skúsenosti PER, MLR a Juhoslávie ukazujú, že inflačný rast nie je účinným prostriedkom deniveliźácie, ale všade vedie iba k reprodukcii pôvodných mzdových relácií na vyššej nominálnej úrovni a navyše si vynucuje — s určitým časovým oneskorením — aj zvýšenie fixných príjmov (napr. starobných dôchodkov).

V tejto súvislosti je potrebné zaujať zásadné stanovisko k teórii tzv. riadenej inflácie, ktorá v rokoch 1968—69 niektorí československí ekonómi (Souček, Sik), odporúčali ako nástroj urýchlenia ekonomického rastu. Pozornejšie preskúmanie empirického materiálu ukazuje, že „riadená inflácia" sa ani v jednom socialistickom štáte neukázala vhodným nástrojom pre realizáciu tohto cieľu. „Riadená inflácia" v každom prípade znamená znovurozdelenie národného dôchodku v prospech investorov (zo štátneho rozpočtu, z bankového úveru) a v neprospech ostatných majiteľov peňažných prostriedkov (predovšetkým obyvateľstva). Takéto znovurozdelenie je zmysluplné vtedy, keď v národnom hospodárstve pre nedostatok spontánnych úspor nemožno uspokojiť dopyt podnikov po investičných prostriedkoch, a preto sa niekedy využíva v keynesovsky orientovanej ekonomickej politike. To ale určite nie je prípad Československa, kde je obrovská masa investičných prostriedkov umŕtvená v nadmernej rozostavanosti a na druhej strane sa stále vynára problém tzv. vynútených úspor obyvateľstva. Predstavu, že ak sa nám dosiaľ nepodarilo zabezpečiť zodpovedajúce relácie medzi produktivitou práce a mzdami, ak nemáme poriadok v cenách, v investičnej výstavbe, v technickom rozvoji, v akosti výroby, potom všetky tieto otázky samočinne vyrieši trh v podmienkach inflácie, nemožno nazvať inak ako lúzou. Závažnou slabinou teórie riadenej inflácie je napokon aj fakticka nemožnosť zabrániť prechodu z „miernej" 3—4 %-nej inflácie do nekon-

10 / 175

trolovateľnej hyperinflácie,[5] o negatívnych dôsledkoch ktorej nepochybujú ani zástancovia tzv. riadenej inflácie.

Naše úvahy o vzťahu hospodárskej reformy a inflácie možno pre československé podmienky zhrnúť takto:

- Proces ekonomickej reformy sa s najväčšou pravdepodobnosťou neobide bez určitých inflačných prvkov, ktoré sčasti bude znamenať premenu dotarajšej potlačenej inflácie na otvorenú. Túto skutočnosť treba prijať ako určitú daň platenú za hospodárskú reformu.
- Akékoľvek umelé urýchľovanie inflácie spontánne vznikajúcej v súvislosti s ekonomickou reformou treba odmietnuť. Peňažná politika v období reformy musí byť dôsledne protiinflačná, a teda zamerená na centrálne usmerňovanie dôchodkov a podnecovanie dobrovoľných úspor.
- Ekonomická reforma musí byť sprevádzaná dôsledným bojom proti monopolnému postaveniu výrobcov. Ak sa chceme vyhnúť nežiadúcim inflačným účinkom, možno súčasnú centrálnu cenotvorbu uvoľňovať len postupne, úmerne tomu, ako bude pokračovať proces demonopolizácie.
- Účinný boj proti inflácii si vyžaduje realizáciu premyslenej dôchodkovej a cenovej politiky, ktorá nesmie pripustiť vydávanie nadmerného množstva peňazí do obehu. Podrobnejšie premyslenie takejto politiky a jej nástrojov je jednou z najdôležitejších súčasných úloh československých finančných ekonómov.

[5] Túto problematiku veľmi podrobne rozoberá Friedman vo svojom prejavo pri udelení Nobelovej ceny. Pozri: Friedman, M.: Inflace a nezaměstnanost, Nobelova řeč, Nobelova cena za ekonomii. Sv. 2, Praha, EÚ ČSAV, 1988.

Komentár

Nekomplexne v komplexnej výstavbe

Cieľom koncepcie štátnej bytovej politiky v 8. päťročnici s výhľadom po roku 1990 je nielen dodržať súčasnú intenzitu výstavby nových bytov, ale tiež postupne odstraňovať kvantitatívny nedostatok bytov v súlade s demografickým vývojom. Ďalšou úlohou je znižovať nároky na zdroje paliv a energie i materiálovú náročnosť a dôslednejšie zabezpečovať komplexnosť budovaných obytných súborov včasnou výstavbou objektov občianskej a technickej vybavenosti a podmieňujúcich investícií. Nie menej dôležitou úlohou je pokračovať v skvalitňovaní a racionalizácii materiálno-výrobnej základne pre komplexnú bytovú výstavbu, aby sa zvýšila kvalita stavaných bytov.

Nepriaznivý vývoj pri zabezpečovaní úloh komplexnej bytovej výstavby, ktorý je výsledkom neuspokojujúcej investorskej prípravy napríklad v Bratislave a tiež kapacitných ťažkostí dodávateľských organizácií, negatívne ovplyvňuje materiálne zabezpečovanie stavieb komplexnej bytovej výstavby. V rámci povinného prerokovania dodávateľsko-odberateľských vzťahov pre rok 1990 Ministerstvo výstavby a stavebníctva SSR upozornilo organizácie svojho rezortu tiež na to, aby osobitnú pozornosť venovali rokovaniu o dodávkach plánovaných materiálov a výrobkov, ktoré sa majú v rozhodujúcej miere použiť najmä pri výstavbe objektov komplexnej bytovej výstavby.

Výsledky týchto rokovaní ukázali, že existujú veľké disproporcie medzi potrebou pre zabezpečenie plánovanej komplexnej bytovej výstavby a prísľubom dodávok osobitne z podnikov rezortu priemyslu. Okrem toho niektoré obchodné organizácie neboli schopné s odberateľmi rokovať v termíne stanovenom pre ukončenie povinného rokovania o dodávateľsko-odberateľských vzťahoch na rok 1990, teda do 15. 7. 1989, pretože v tomto termíne nemali ešte ujasnený rozsah dodávok z výrobných organizácií. Napríklad Ferona, š. p. Praha bude o dodávkach na rok 1990 rokovať až v závere III. štvrťroka a vo IV. štvrťroku 1989. Obchodní zařízení, š. p. Praha bude o dodávkach veľkokuchynských, chladiarenských a mraziarenských zariadení rokovať až v I. štvrťroku 1990. Elektroodbyt pre nevyjasnenosť dodávok od výrobcov potvrdzuje odberateľom dodávky elektroinštalačného materiálu iba vo výške asi 50 perc. ich potreby.

Plnenie úloh komplexnej bytovej výstavby vážne ohrozuje aj uplatnenie nových právnych predpisov, keď len dodávky pre menovité úlohy, záväzné štátne objednávky a dodávky limitovaných materiálov a výrobkov podliehajú povinnému prerokúvaniu v rámci dodávateľsko-odberateľských vzťahov. Ostatné dodávky materiálov a výrobkov sa nemusia povinne prerokovať. Patria teda k nim aj dodávky pre komplexnú bytovú výstavbu. Ministerstvo výstavby a stavebníctva SSR v súčinnosti s Ministerstvom výstavby a stavebníctva ČSR žiadalo upraviť príslušné predpisy v tom zmysle, aby sa povinné rokovania o dodávateľsko-odberateľských vzťahoch [illegible] dodávky pre

komplexnú bytovú výstavbu. Pre prípravu roku 1990 a smernice na 9. päťročnicu SKPV odporučí zaradiť komplexnú bytovú výstavbu medzi menovité úlohy štátneho plánu.

V roku 1990 sa má dokončiť 29 502 bytov. Táto úloha si vyžaduje prijať tieto opatrenia: Zaradiť komplexnú bytovú výstavbu do menovitých úloh štátneho plánu, z ktorého vyplýva povinné zabezpečenie dodávok materiálových vstupov pre jej realizáciu; posilniť zahraničnými kapacitami minimálne v rozsahu roku 1989 a zabezpečiť ich finančné krytie; zabezpečiť zodpovedajúce množstvo energií na výrobu potrebného cementu rovnomerne od roku 1990. Pri nesplnení týchto rozhodujúcich vstupov je dokončenie uvedeného počtu bytov vážne ohrozené.

Za tri a pol roka sa v rámci svojpomocnej družstevnej výstavby bytov dokončilo z plánu 4200 bytov len 1953 bytov, čo je plnenie na 46,5 perc. z celkových úloh 8. päťročnice. V rokoch 1989 a 1990 sa má dokončiť ešte 1647 bytov, čo je za súčasného stavu a vývoja v plnení plánu úloha nereálna. Možno teda predpokladať, že v tejto forme výstavby sa za 8. päťročnicu nedokončí približne 1,2 tis. bytov.

Súčasný stav v plnení úloh pri výstavbe rodinných domov naznačuje, že predpokladaný výpadok 4,5 tis. bytov v rodinných domoch sa v 8. päťročnici nezvýši. Očakáva sa, že opatrenia vlády ČSSR ako aj vlády SSR na zvýšenie príspevkov štátu pre stavebníkov rodinných domov, budú mať pozitívny vplyv na vývoj plnenia v tomto roku i v roku 1990 a že predpokladaný výpadok bude nižší. Za tri a pol roka sa v tejto forme výstavby dokončilo 32 628 bytov, čo je 61 perc. z úloh 8. päťročnice.

Tak ako v predchádzajúcich rokoch, aj v príprave bytov na dokončenie v rokoch 1990 a 1991 zostávajú podmieňujúce investície limitujúcim činiteľom ich užívaniaschopnosti. V zabezpečovaní stavieb podmieňujúcich investícií pretrvávajú opakujúce sa problémy, lebo tieto stavby sa nezabezpečujú ako súčasť komplexnej bytovej výstavby. Investori nemajú podmienky pre ich včasnú prípravu a následné začinanie a ich realizáciu v dostatočnom predstihu. V 8. päťročnici je veľa názorných príkladov – Bratislava–Karlova Ves (Dlhé diely), Prievoz, Lamač, Košice–Ťahanovce, B. Bystrica–Prišianská terasa, ďalej Žilina–Hájik, Žiar nad Hronom–Pod Vŕšky a rad ďalších. Navyše limity investičných objemov na tieto stavby znemožňujú ich prípravu v takom rozsahu, ktorý by pokrýval požiadavky komplexnej bytovej výstavby. V rokoch 8. päťročnice, ale najmä v jej závere je najproblematickejšie zabezpečovanie vodohospodárskych stavieb, najmä čistární odpadových vôd.

V súvislosti s prípravou roku 1991 treba uviesť aj stav v príprave 9. päťročnice. V tomto smere je situácia krajne nepriaznivá z toho dôvodu, že z úrovne riadiacich centrálnych orgánov nevydali zásadný dokument, podľa ktorého by bolo možné sa zorientovať v oblasti prípravy, a to vo všetkých jej súvislostiach – počty bytov, resp. prechod na tzv. stavbové riadenie, štandard úžitkovej plochy, objemy prác a dodávok, spôsob zabezpečovania investícií, ktoré komplexnú bytovú výstavbu podmieňujú z hľadiska potrieb pre užívaniaschopnosť dokončovaných bytov a ostatných objektov budovaných v rámci komplexnej bytovej výstavby, spôsob financovania komplexnej bytovej výstavby a ďalšie otázky.

Za takéhoto stavu je veľmi zložité a problematické vytvárať tak v investorskej, ako aj v realizačnej sfére podmienky pre úspešný prechod z 8. do 9. päťročnice, ako aj zabezpečiť v prvých rokoch 9. päťročnice podmienky pre plynulé a rovnomerné plnenie úloh komplexnej bytovej výstavby.

JOZEF LÚČ

Pred bratislavským zasadaním Výboru čs. verejnosti

Ľudské práva prázdniny nemajú...

Koncom predchádzajúceho roku vznikla v Československu zaujímavá inštitúcia — Výbor československej verejnosti pre ľudské práva a humanitnú spoluprácu. Predsedom sa stal prof. Zdeněk Dienstbier a členom predsedníctva aj člen Strany slobody z Bratislavy MUDr. Igor Mičiata, ktorého sme po nedávnom zasadaní predsedníctva Výboru požiadali znovu o rozhovor.

● Za nami sú prázdniny a hlavné dovolenkové obdobie taktiež. „Prázdninoval" aj Výbor?

— Rozhodne nie, no v úvode by som vás chcel informovať o niektorých dôležitých faktoch, reáliách: 23. augusta t. r. odovzdal minister vnútra ČSSR rozhodnutie o schválení štatútu Výboru prof. Z. Dienstbierovi. To znamená, že od toho dňa působí Výbor ako dobrovoľná spoločenská organizácia podľa zákona č. 88/1951 Zb. Adresa sekretariátu Výboru sa nemení, ale má nové telefonické čísla — 284 776-7 a po predbežnom dohovore je možné stretnúť sa aj osobne s predstaviteľmi Výboru. Že sme nemali prázdniny, dokazuje skutočnosť, že došlo vyše 4600 podaní a takmer 1100 osobných kontaktov. Žiaľ, veľa podaní má psychopatický charakter, mnohí si chcú z Výboru urobiť bezplatnú advokátsku poradňu. Dnes je problém podania (spravidla sťažnosti) prečítať, nie to ešte vybaviť. Ľudia by si mali uvedomiť, že Výbor by mal riešiť len zásadné humanitné problémy. A hoci sa to málo publikuje, činnosť Výboru bola bohatá aj v letných mesiacoch. Teda aspoň pár príkladov: prostredníctvom sovietskeho veľvyslanectva boli podniknuté kroky k nadviazaniu vzťahov s výborom vedeným prof. Burlackým, koncom septembra sa uskutočnili rokovania so zástupcami Amnesty International, ešte predtým sme nadviazali kontakty a spoluprácu s Medzinárodnou federáciou pre ľudské práva so sídlom v Paríži, rôzne pracovné kontakty sme nadviazali s organizáciami z Dánska, NSR a ďalšími štátmi, zodpovedni predstavitelia Výboru československej verejnosti pre ľudské práva a humanitnú spoluprácu poskytli viacero interview zahraničným novinárom a podobne. Z domácich kontaktov spomeniem napríklad stretnutie s vedúcimi funkcionármi našej mládežníckej organizácie a mladými baníkmi v Chomutove.

● Vieme, že sa zástupca Výboru zúčastnil aj na parížskej konferencii o ľudskej dimenzii, no predsa: čo je vrcholom činnosti Výboru?

— To je jednoznačné — prerokúvanie návrhov zákonov o zhromažďovacom práve a zákona o združovacom (spolčovacom) práve, ktoré sme pripomienkovali. Z návrhu zásad prvého zákona vyberám niektoré veľmi zaujímavé fakty: zvolávateľa zhromaždení môžu byť aj občania; občania sa môžu zhromažďovať aj spontánne, i bez predbežného zvolania zhromaždenia, pokiaľ nevzniká priame a zjavné nebezpečenstvo pre bezpečnosť štátu a verejný poriadok; aj bez oznámenia sa môžu konať schôdze orgánov a organizácií, zhromaždenia pracovných kolektívov, ktoré prebiehajú na pracoviskách, podobne bohoslužby a iné náboženské úkony. Veľa nového je, samozrejme, aj v návrhu zásad zákona o združovacom (spolčovacom) práve...

● Tesne po ustanovení Výboru československej verejnosti pre ľudské práva a humanitnú spoluprácu ste vydali masove brožúru o ľudských právach (a v nej aj Deklaráciu ľudských práv), brožúru o následnej schôdzke Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe, ktorá sa konala vo Viedni, pre vnútornú potrebu členov Výboru vychádza aj informačný bulletin, no čo znamená dnešok a zajtrajšok v činnosti Výboru?

— Ešte v októbri t. r. bude zasadať predsedníctvo prvýkrát v Bratislave. V týchto súvislostiach je zaujímavá aj informácia, že sa pripravuje ustanovenie odbočky sekretariátu Výboru aj v Bratislave a mal by ju viesť doc. dr. Ján Akud, podpredseda Výboru československej verejnosti pre ľudské práva a humanitnú spoluprácu. Začiatkom decembra t. r. si pripomenieme prvé výročie vzniku Výboru aj „veľkým zasadaním" v Prahe.

A na záver pridávame, že v októbri tohto roku uverejníme v Slobode exkluzívne interview s predsedom Výboru prof. MUDr. Zdeňkom Dienstbierom, DrSc.

Zhovárat sa DUŠAN KAČANI

15. schôdza Slovenskej národnej rady

Starostlivosť o mladú generáciu je starostlivosťou o budúcnosť spoločnosti

Na rokovaní sa zúčastnil kandidát Predsedníctva ÚV KSČ, predseda vlády SSR Pavel Hrivnák a člen Predsedníctva a tajomník ÚV KSS Ondrej Šaling ● Správu vlády SSR uviedol minister školstva, mládeže a telesnej výchovy SSR Ľudovít Kilár ● Vystúpenie predsedu Najvyššieho súdu SSR Jána Benčuru ● Bohatá rozprava k obom správam

Bratislava (Od nášho parlamentného spravodajcu Františka Meliša + ČSTK) – Na programe včerajšieho druhého dňa 15. schôdze Slovenskej národnej rady bola správa vlády SSR o rozvoji starostlivosti o mladú generáciu, správa Najvyššieho súdu SSR o stave socialistickej zákonnosti s osobitným zreteľom na ochranu detí a mládeže a ďalšie otázky. Na rokovaní, ktoré otvorila podpredsedníčka SNR Anna Rybnikárová, sa zúčastnil kandidát Predsedníctva ÚV KSČ, predseda vlády SSR Pavel Hrivnák, člen Predsedníctva a tajomník ÚV KSS Ondrej Šaling a ďalší hostia.

■ KOMPLEXNE RIEŠIŤ PROBLEMATIKU MLÁDEŽE

Správu vlády SSR o rozvoji starostlivosti o mladú generáciu uviedol minister školstva, mládeže a telesnej výchovy SSR Ľudovít Kilár. Naše nedostatky vo výchove neraz pramenia z toho, povedal, že škola často nemá dostatočne jasno, ako mladého človeka formovať, ako odstraňovať negatívne javy v správaní mladých ľudí alebo ako predchádzať ich vzniku. Nepochybne je to aj dôsledok zúženého chápania jednoty výchovy a vzdelávania v posledných rokoch. Za jednu z príčin tohto stavu možno označiť jednostranné sústredenie sa školy na zavádzanie nového obsahu vzdelávania. Lenže pri takomto prístupe by z našich škôl vychádzali ľudia možno bohatí na vedomosti, ale menej pripravení na život a prácu mravne, politicky a občiansky.

Za obdobie, ktoré uplynulo od prijatia Dokumentu o ďalšom rozvoji československej výchovno-vzdelávacej sústavy v roku 1976, sa v školstve dosiahli viaceré pozitívne výsledky, zdôraznil Ľudovít Kilár.

Vyskytli sa však aj nedostatky. Okrem už spomínaných oblastí výchovného pôsobenia spočívajú najmä v obsahu vzdelávania, ktorý sa pomaly prispôsobuje tempu vývoja spoločnosti a VTR. Náročnosť obsahu vzdelávania, nedostatočná nadväznosť odborného vzdelávania na všeobecno-polytechnickú prípravu, ale aj prechod na päťdňový vyučovací týždeň a skrátenie celkovej dĺžky prípravy na povolanie o jeden rok neúmerne zaťažuje žiakov i učiteľov. Rezervy sú aj v komplexnosti starostlivosti o zdravotne postihnuté deti a mládež, ale i vo výchove a vzdelávaní detí z cigánskych rodín.

■ OBSIAHLA A PODNETNÁ ROZPRAVA

V spoločnej správe výborov SNR poslanec **Jaroslav Hlinický** o. i. povedal, že hodnotová orientácia mládeže sa značne odchyľuje od proklamovaného ideálu. Zanedbáva sa pôsobenie na mravné, morálne a estetické cítenie mládeže, formovanie národného povedomia a vzťahu ku kultúrnemu dedičstvu a hodnotám. Pripomenul, že poslanci SNR vo výboroch kritizovali nedostatočnú prepojenosť štátnej starostlivosti o mladú generáciu. Súčasný rytmus života objektívne vedie nielen k citovému ochudobňovaniu detí a mládeže, ale aj k vážnym bariéram v úsilí mladých ľudí o sebarealizáciu v spoločensky žiadúcich procesoch, nevraviac o zhoršovaní sa ekonomických a sociálnych podmienok mladej generácie.

Poslanci upozornili, že systematickú výchovu mládeže nemožno nahrádzať plamými heslami, formalizmom vo výchovnom pôsobení. Spoločným menovateľom rokovaní výborov SNR bolo zdôraznenie zásadného významu koncepčnej a strategicky vyváženej systémovej starostlivosti o mladé pokolenie.

Poslanec **Ladislav Abrahám** hovoril o alarmujúcom zdravotnom stave

značnej časti mládeže. Upozornil, že sa zvyšuje miera potratovosti, počet narodených poškodených detí a mladých ľudí s genetickou záťažou. Nezastupiteľným faktorom formovania každého mladého človeka je rodina, zdôraznila poslankyňa **Darina Kulinová**. Nedostatky rodinnej výchovy sú príčinami protispoločenského konania, kriminality, vandalizmu, fajčenia a alkoholizmu mladých ľudí. Predseda SÚV SZM **Juraj Janošovský** vo svojom vystúpení upriamil pozornosť na najakútnejšie problémy mladých ľudí, ako sú otázky bývania, uplatnenia sa v pracovnom procese a nedostatočného uplatňovania preventívnych opatrení na predchádzanie kriminality mládeže a rastúcej rozvodovosti mladých rodín.

Na formovanie vývoja mladej generácie veľmi vplýva aj výstavba a využívanie objektov na športovanie, zdôraznil poslanec **Anton Gunda**. Úrovni prípravy mládeže, kvalite vyučovacieho procesu a problematike výchovy mladých ľudí v národnostne zmiešaných okresoch venovala pozornosť poslankyňa **Emília Logová**.

■ HĽADAŤ A NACHÁDZAŤ NOVÉ PRÍSTUPY

Na neodôvodnené zvýhodňovanie starších pracovníkov na úkor mladých upozornil poslanec **Jozef Trepáč**. Poslankyňa **Anna Látková** povedala, že často dobre mienené výchovné úsilie míňa cieľ len preto, že sme chceli formovať živú ľudskú bytosť na akýsi všeobecný obraz dobrého, dokonalého človeka, nerešpektujúc pritom jej individuálne schopnosti, záujmy, názory a city.

O problematike prípravy mládeže na robotnícke povolania v rezortoch poľnohospodárstva a výživy, lesného a vodného hospodárstva a drevospracujúceho priemyslu hovorila poslankyňa **Mária Heribanová**. Poslanec **Jaroslav Švihorík** zdôraznil, že členovia Strany slovenskej obrody považujú ochranu manželstva, materstva, rodiny, záujmov všetkých detí a starostlivosť o rodinu s viacerými deťmi za prvoradú úlohu nášho socialistického štátu.

Stredné odborné učiliští a naďalej zápasia s nedostatočným materiálno-technickým zabezpečením, financovaním a prevádzkou. Na tieto a ďalšie problémy v riadení, v rozdielnej výške nákladov na prípravu žiakov, upozornil poslanec **Ladislav Andel**. Poslanec **Ján Barilla** sa venoval sociálnym a etickým aspektom a zásluhu telesnej výchovy vo formovaní mladej generácie. O niektorých nedoriešených sociálnych otázkach vo vysokoškolskom internáte v bratislavskej Mlynskej doline a o pozornosti Národného frontu problematike mladej generácie hovoril poslanec **Daniel Futej**.

Na otázky poslancov potom odpovedal minister zdravotníctva a sociálnych vecí SSR **Anton Molnár**, minister výstavby a stavebníctva SSR **Ivan Štels** a minister obchodu a cestovného ruchu SSR **Kazimír Nagy**. V záverečnom slove **Ľudovít Kilár** poďakoval poslancom SNR za konštruktívny prístup k prerokovanej problematike. Slovenská národná rada potom prijala uznesenie, v ktorom sú zahrnuté rozsiahle úlohy na komplexné riešenie starostlivosti o mladú generáciu. Na záver rozpravy k tomuto bodu programu predseda SNR **Viliam Šalgovič** ocenil prístup jednotlivých výborov SNR k prerokovaným otázkam a poďakoval poslancom za aktívny prínos k ich nastoľovaniu a riešeniu.

■ CHRÁNIŤ MLÁDEŽ PRED NEGATÍVNYMI VPLYVMI

Schôdza SNR potom pokračovala prerokúvaním správy Najvyššieho súdu SSR o stave socialistickej zákonnosti s osobitným zreteľom na ochranu detí a mládeže, ktorú uviedol predseda Najvyššieho súdu SSR **Ján Benčura**. Správa vychádza predovšetkým z poznatkov rozhodovacej činnosti súdov SSR, z právoplatne skončených trestných vecí, povedal. Z toho je zrejmé, že skutočná situácia v páchaní trestnej činnosti, najmä v dôsledku neodhalenej a nestíhanej trestnej činnosti, môže byť iná. Podobný stav môže byť i v rodinnoprávnej oblasti, najmä počet neúplných a rozvrátených rodín, kde je výchovný proces detí a mládeže narušený. Pri vypracovaní správy sme vychádzali zo zásady, zdôraznil Ján Benčura, že usporiadané manželstvo a rodina je základná spoločenská bunka a organizačná jednotka socialistického štátu. Svoju nezastupiteľnú výchovnú funkciu pri výchove detí a mládeže môže plniť len ak je konsolidovaná a je vzorom na vytváranie charakterových, morálnych a duchovných hodnôt mladého človeka.

Budovanie a rozvíjanie socializmu, proces prestavby úzko súvisia s tým, ako účinne budeme obmedzovať a postupne odstraňovať existujúce negatívne a nebezpečné spoločenské javy, ako dôsledne sa budú dodržiavať zákony a právne predpisy či plniť občianske povinnosti, povedal v úvode spoločnej správy výborov SNR poslanec **Andrej Bajcura**. Cieľavedomý a účinný boj s kriminalitou a protispoločenskou činnosťou vôbec tvorí neoddeliteľnú súčasť boja za úspešnosť komplexnej prestavby a rozvoja socialistickej spoločnosti.

V príprave na schôdzu SNR uskutočnili poslanci viaceré skupinové i individuálne prieskumy. Zhromaždovali poznatky na ONV, súdoch, ústavoch sociálnej starostlivosti, výchovných ústavoch pre deti a mládež a na SOU v SSR. Andrej Bajcura v tejto súvislosti zdôraznil obsahovú spätosť oboch dnes prerokúvaných problematík, najmä v tom zmysle, že úroveň dodržiavania socialistickej zákonnosti a problémy rodiny, detí a mládeže sú v mnohom vzájomne podmienené.

Nepriaznivý vývoj kriminality mladistvých a mládeže v Stredoslovenskom kraji ilustrovala v rozprave poslankyňa **Jana Blažejová**. Uviedla okrem iného, že nedostatok kapacít zapríčiňuje zdĺhavú a oneskorenú realizáciu súdmi nariadenej ústavnej alebo ochrannej výchovy nad deťmi, ktorých výchova je vážne narušená alebo ohrozená.

O slovo sa potom prihlásil minister spravodlivosti SSR **Milan Čič**. Vo svojom vystúpení zvýraznil niektoré sociologicko-kriminologické aspekty trestnej činnosti mladistvých, delikvencie detí a problémov rodiny. Uvedomujeme si, povedal, že na deti a mládež nežiaduco pôsobia nielen nedostatky pri uspokojovaní ich materiálnych a sociálnych potrieb, ale aj chyby v riadení a organizácii práce, byrokracia, úplatkárstvo, orientácia na prevažne hmotné stimuly, dvojaká morálka v rodine a iné nežiaduce javy. Nedoriešené je otázka zamestnanosti žien a materstva, materiálne podmienky začínajúcich mladých rodín, bytové otázky, podpora sociálne slabých rodín i nedostatky v práci mládežníckych organizácií.

O spolupráci súdov s rôznymi inštitúciami, napríklad psychologickými, manželskými a predmanželskými poradňami hovoril poslanec **Ján Zabák**.

Veľa sme si sľubovali od súboru aktivít na posilnenie ochrany detí a mládeže pred negatívnymi javmi na roky 1986–1990, ktorý sleduje predovšetkým zvýšenie účinnosti postihu páchateľov trestných činov proti rodine a mládeži, povedala poslankyňa **Anna Šimeková**.

S poznatkami prokuratúry o súčasných problémoch boja za upevňovanie socialistickej zákonnosti oboznámil účastníkov 15. schôdze SNR generálny prokurátor SSR **Pavol Kľo**. V uplynulom období, konštatoval, sme vo všeobecnosti dosiahli pozitívny stav vo vývoji trestnej činnosti v SSR. Našu spoločnosť neohrozujú organizované formy kriminality a nezvyšuje sa ani počet závažných trestných činov proti telesnej integrite, osobnej slobode a dôstojnosti obyvateľov. Lúpežné alebo sexuálne motivované útoky na život občanov sú naďalej zriedkavou výnimkou. Stále je však vysoký počet útokov proti majetku v socialistickom a osobnom vlastníctve. Znepokojujúci je počet bytových krádeží, ktoré prevažne v sériách páchajú skupiny mladých ľudí.

Poslanec **Samuel Kodaj** na základe poslaneckých prieskumov poukázal na nedostatky súčasnej právnej úpravy rozvodu manželstva v ČSSR, ktorá je jednou z najbenevolentnejších v európskych štátoch.

Na niektoré pripomienky a odporúčania poslancov reagoval v záverečnom vystúpení Ján Benčura.

V prijatom uznesení sa uvádza, že súdy a štátne notárstva SSR svojou rozhodovacou a preventívno-výchovnou činnosťou v súlade s uzneseniami SNR a jej orgánov a uzneseniami vlády SSR vynakladajú úsilie na upevnenie socialistickej zákonnosti a všestranné uplatňovanie sociálnej spravodlivosti. Vývoj kriminality sa v podstate stabilizoval, pričom v niektorých jej druhoch došlo k poklesu trestne stíhaných a právoplatne odsúdených osôb. Prínosom bola celospoločenská realizácia súborov aktivít na ochranu detí a mládeže pred negatívnymi javmi na roky 1983-1985 a 1986-1990. Nedosiahol sa rozhodnejší obrat pri obmedzovaní hlavných faktorov, ktoré ovplyvňujú stav kriminality v SSR. Vážnym problémom naďalej zostáva najmä recidíva trestnej činnosti, kriminalita cudzinských občanov i alkohol ako kriminogénny faktor.

Poslanci zobrali na vedomie správu o činnosti Predsedníctva SNR za obdobie od 28. júna do 17. októbra 1989.

Na záver 15. schôdze SNR využili niektorí poslanci právo položiť otázky členom vlády SSR. Týkali sa preorientácie územného plánu rozvoja Bratislavy a urýchlenej výstavby a rekonštrukcie cestnej siete v okrese Svidník

RODINA PO SLOVENSKY

Priemernosť nepriateľ zárobku

Opíšem vám svoj život počas desaťročného manželstva. Sme mladá rodina. Máme dvadsaťosem a manžel tridsaťjeden a – tri deti. Najstaršie má deväť, druhé osem a tretie – rok. Začnem sme od piky, ako sa vraví a bez akejkoľvek pomoci. Jedinou našou „záchranou" bola mladomanželská pôžička, ktorá sa už konečne nedávno skončila. Nie sme nároční. Žijeme skromne. Manžel pracuje plných dvanásť hodín denne, ba i viac. Domov sa príde už len navečerať, na chvíľu pohrať s deťmi. Ráno je už o piatej na nohách. V nedeľu, pokiaľ náhodou nepracuje, to je tá najväčšia radosť najmä pre deti. Lebo, tatinko je doma! Lenže, zarábať treba a ak chce zarobiť na bežné potreby v domácnosti, musíme sa ho zriekať.

Keď som predtým pracovala, dve staršie chodili do jasieľ i do škôlky. Zažila som tie strašné rána, ako každá matka. Kolotoč, nervozitu, zhon. Zadýchčaná som ledva dobehla na pol ôsmu do práce, kde som nemala neskôr pojem o čase. Ale snažila som sa mať všetko vo vzornom poriadku. Pamätám sa i na ten strach, že niektoré ochorie, lebo vedúci i tak dosť hromžil, keď som musela na ošetrenie. Deti šli do školy, a bolo to ešte horšie. Podvečer – družina, nákup, večera, príprava do školy... na pohrabe či rozprávku sme si sotva spomenuli, a ak, do šťastného konca nevydržalo ani jedno. Mňa zostávala robota. Šiť... Nuž a nákup po ceste z roboty? Všade množstvo ľudí, polotovary – pôjhoc žeriam? Služby? Škoda hovoriť! Čaj víkend – rovnaká naháňačka – dobehnuť zameškané, nejaký ten kúsok a ešte – prechádzka s deťmi... Napokon som sa rozhodla pre tretie. Niekto by povedal, čo h to pomôže. Ale aj keď mám viac roboty, viac starostí, môžem sa doma pokojne venovať výchove detí. Lenže – dokedy?! A dokedy to vydrží manžel? Často nad tým premýšľam. Teraz sú deti pokojnejšie, ba i veselšie. Po prichode zo školy chodievame na prechádzky, deti chodia aj športovať. No po mojom nástupe do zamestnania, tento harmonogram dodržiavať bude oveľa náročnejšie!

Známi psychológovia, sociológovia, lekári i štatistici varujú. Hovoria o výchove zdravej mládeže. O dostatku rodičovskej lásky. Lebo je najdôležitejšia. Nuž, o tom nepochybuje nikto. Nepoznám matku, ktorá by chcela, aby jej dieťa bolo neurotické. Ale neurózy zato stupajú a s nimi detská chorobnosť. Všetci si želáme, aby deti boli zdravé, čestné, dobre vychované. Zato sa dozvedáme častejšie, ako napokon niektorí mladí končia: kamú, podvádzajú, fetujú, páchajú násilie! A kde hľadať chybu? V nich? Veď takí sa nenarodili! Odpoveďou je – rodina, spoločnosť, nedostatok času na výchovu, na lásku. Tam su začiatky záhuby mnohých mladých ľudí.

Takých, ako sme my, je veľa. Veď každému predsa nemôžu pomáhať starí rodičia! A ak náozaj nemá kto pomôcť mladým, je to hrozné. Vlastne všetci, ktorí vychovávame svoje deti, žijeme v neustálom zhone, chvate. Pre mnohých neexistujú dovolenky či oddych. Prečo sa nemôžeme mať tak, aby sme si to mohli dopriať? Koľko tretia robiť? Pritom sa však vraví, že rodina je základ! Zrátal niekto, koľko taká rodina potrebuje, keď len ceny ošatenia sú neúmerne vysoké?

Nuž a napokon, vraví sa, že na výchove sa majú podieľať obaja rodičia. Len prečo sa nás, mladých nikto nespýta, či je to vôbec možné? Svoje deti vychovávam s láskou. Učím ich skromnosti, úcte a láske k ľuďom. Bojm sa vojny a želám mier všetkým deťom na svete. Fandím všetkým ľuďom, ktorí oň bojujú. Ale často mi je smutno, prečo je také ťažké mať všetko to napospinajúce, čo so životom súvisí. Aj oddych. Viete, aj ja nečudujem mnohým rozvratom, či rozvodom mladých manželstiev. Čo ich môže ešte udržať spolu? Vari ešte viac skromnosti? A kedy sa deťom vôbec majú obaja venovať?

O problematike medzi odmeňovania a finančnej situácii mladých rodín sa hovorilo aj na schôdzi Snemovne ľudu Federálneho zhromaždenia ČSSR, ale aj SNR. V tejto súvislosti prvý podpredseda vlády ČSSR Bohumil Urban zdôrazňoval, že uskutočnenie prestavby vyžaduje aj výrazné úpravy v oblasti pracovného práva a hmotnej zainteresovanosti ľudí. Označil ich za jednu z kľúčových oblastí prestavby. Prijali sme nový Zákonník práce, Vyhlášku o možnosti stanovenia pružného pracovného času a výrazne sa zmení aj usmerňovanie mzdového vývoja. Táto norma je v súčasnosti v štádiu posudzovania. Na porade všetkých troch vlád sa otvorene hovorilo, že regulácia mzdového vývoja predstavuje ťažký, ale nevyhnutný prvok v našej sústave. Ťažký v tom, že nesmie potláčať motiváciu ľudí a nevyhnutný v tom, že musí čeliť inflačným tendenciám, ktoré sú značné. Centrum musí k tejto veci pristupovať citlivo, s rozmyslom a dobrou prípravou. Dejú sa, prirodzene, očakávať tlaky celej výrobnej sféry po čo najvyššej voľnosti v mzdách. Ak to budú mzdy zaslúžené, nič proti tomu. Dôležité však je, aby vedenie podnikov vstúpilo do vlastnej diferenciácie medzi a začalo sa správať tak, ako to je vo svete obvyklé, že dobrý pracovník musí byť lepšie platený ako ten, čo nemá výkon, alebo svoje úlohy nepní. Značnou rezervou v mzdách, ktorá sa dá využiť, je počet pracovníkov, najmä vysoké stavy radových zamestnancov aj celej administratívy. V centre znížili stav dokonca o tridsať percent. Podnikové sféra, ak chce obstáť, musí prísť likvidne – pracovať s menším počtom lepšie platených ľudí. Tejto ceste nebráni nijaký predpis ani vyhláška o usmerňovaní mzdového vývoja. Pripravuje sa aj novela Zákona o hospodárení s pracovnými silami, kde sa riešia otázky hmotného zabezpečenia občanov pred nástupom do zamestnania, mzdového vyrovnania pri prechode na inú prácu a otázky rekvalifikácie, takže nezamestnanosť nikomu nehrozí. Len už musíme začať konať na každom pracovisku podľa zásady za dobrú prácu, dobrá plata a nie naopak, ako je to raz u nás takmer všade zvykom.

Často, veľmi často myslím na svojho muža, ktorý od rána do večera dre. Teraz i za mňa. Na svoje deti, ba aj na seba. Dokedy to vydržíme? Aj my by sme chceli niekedy aspoň raz za čas stráviť peknú dovolenku pri mori či vo vrchoch. Aj moje deti by to potrebovali. Nemôžeme. Dovolenka v Tatrách nie je najlacnejšia! Má to byť takto? Alebo som taká náročná?! Hej, máme tri deti! Auto by sme síce veľmi potrebovali, ale nemôžeme si ho dovoliť. Možno – v dôchodku. Tak to má byť? Alebo jednoducho máme smolu, že žijeme čestne, z jedného platu. Naozaj platí – poctivou prácou sa neubíjaš?!

Takže výchova a starostlivosť o rodinu má veľa spoločného s materiálnym zázemím. I keď sa hovorí, že látať diery vo výchove peniazmi sa nemá. My ich peniazmi látať nemôžeme. Tak, ako väčšina mladých rodín.

Štatistiky poukazujú na rozvodovosť. Nevera, alkoholizmus, nerast nenávisť oboch manželov. Ale prečo, o tom štatistiky nehovoria. Manželstvá vraj uľahčuju ňa pohľad mládeže – trebárs pozvanie manželky partnerom na koncert, do kina, peknej reštaurácie... Tam ju vidí. Inú, nádherne usmiatu a upravenú. Ba krajšiu, ako je jeho mladá kolegyňa. Tam, kde si vari povedia čosi viac, čo si nedokážu povedať doma... Lenže – kedy sa tam dostať? O takých službách u nás, aby mal kto deti povarovať vtedy, kým si matka zájde ku kaderníkovi, alebo naozaj s manželom do divadla, som ešte nepočula! Vari naozaj to musia byť iba starí rodičia? A čo, ak ich niet? Potom, keď máš deti, staraj sa! Aj takto to má byť?

MARIANNA L., Bratislava

DO TOHO!

Som emancipovaná žena. Pýtate sa, čo to znamená? Neviem celkom presne, ale hoci nenosím nohavice, ani krátke vlasy, usilujem sa vyrovnať mužom. Nerobím to len preto, že sa mi to páči, ale priznám sa, musím. Žiaľ, napriek všetkému uznávam, že od manžela nie som nezávislá. Mám totiž malý plat a len slabo ma hraje vedomie, že ani on nie je závislý odomňa. Tiež nemám príjem taký ohurujúci, aby sa mohol aspoň tvárit ako živiteľ rodiny.

Vnútorne som však od predsudkov, ktoré po stáročia vymedzovali miesto ženy v spoločnosti oslobodená. Svojim spôsobom života sa rovnako ako tisícky ďalších mojich spolubojovníčok usilujem presvedčiť seba, dejiny, ale najmä mužov, že máme na viac. S nadšením chodím nielen do práce, ale i funkcionárčiť ako nejeden muž, prepáčte, chcela som povedať ako nejedna žena. Muži nám aspoň na tomto poli ochotne vychádzajú v ústrety a v náš prospech sa radostne vzdávajú početných funkcií v spoločenských organizáciách. Zaujímavé, že pri tom nás ďalej tvrdošijne označujú za „slabšie pohlavie". Urážа nás to. Dnes je predsa už každému jasné, že žena znesie, vydrží i utiahne viac ako muž. Vedomé si tejto skutočnosti so vztýčenými hlavami nesieme bremeno svojej zodpovednosti voči rodine i spoločnosti a popritom nezabúdame ani na tradície. Tak, ako sa to od nás od nepamäti očakáva, pomáhame svojim mužom niesť ich údel a rovnako ako kedysi im vytvárame podmienky pre dôstojné napĺňanie ušľachtilého ideálu pána tvorstva. Preto nešomrem, keď vstávam ráno o piatej, kým môj manžel si ešte hodinku podriemkáva. Nielenže musím vynaložiť značnú energiu na to, aby som po celý deň vyzerala dobre, alebo aspoň upravene, ale som to práve ja (vraj predurčená prírodou), kto má tú česť pripraviť rodine raňajky a vyexpedovať ratolesti do predškolských zariadení. Až potom sa vydám na cestu do zamestnania. Aby som však bez akéhokoľvek zaváhania mohla tvrdiť, že presnosť je výsadou kráľov, musela by som zabudnúť na to, že dáma za električkou nikdy nebeží. Avšak v záujme dobrých pracovných vzťahov som dobrovoľne zabudla i na to, že som, alebo by som mohla byť dámou. V dnešnej dobe niet miesta pre útlocit. Celkom sebakriticky priznávam, že môj kolega mal pravdu, keď povedal: — *Alebo tajnovka. Alebo si dáme alebo kolegyňa.*

Ako emancipovaná žena som si prirodzene vybrala druhú možnosť. To ma však neuchránil od stresov, ktorým som predsa len vystavené viac, ako moji kolegovia muži. Ženy totiž vraj ťažšie znášajú zodpovednosť. To nič, mám bohaté relaxačné možnosti. Jednou z nich je vystávanie v radoch pred obchodmi a vláčenie ťažkých nákupných tašiek. To máme namieste vo svete populárnej ženskej kultúrnosti. Relaxácia vrcholí, keď vpadnem do môjho teplého domova. Dôstojne mu tróni manžel pred televíznou obrazovkou alebo nad dennou tlačou. Ako muž si predsa musí rozširovať rozhľad. Nič to, že deti medzitým obrátili byt hore nohami. Dôležité je, že sa všetci na mňa tešia a už vo dverách me vítajú pokrikmi, ktoré len na prvé počutie pôsobia ako lačné dožadovanie sa večere. Po príprave jedla, umytí riadu a uvedení bytu opäť do stavu obývateľnosti, zostáva len málo času na hry s deťmi a len málo energie na skoncentrovanie všetkého šarmu, čo po celom dni vo mne ešte zostal. K manželovi som však vždy pozorná, milá a nežná.

Celkom na koniec dňa, pod teplou sprchou, mám potom dobrý pocit, ako skvele sa mi dnes podarilo vyrovnať s požiadavkami rodiny a spoločnosti, ktoré od nás právom očakávajú maximum. Len jedna vec mi kalí dokonalú životnú spokojnosť — pomyslenie na našich mužov. V akých temnotách to stále ešte žijú? Im azda napríklo na um, že by sa aj oni mohli emancipovať? Žijeme na sklonku 20. storočia, páni! Alebo si azda myslíte, že na také čosi je vždy dosť času? Niekedy sa mi zdá, že situáciu vyrieši iba revolučný čin, ktorý opäť vyjde od nás žien. Nuž, priateľky, do toho!

MÁRIA ZÁHORCOVÁ

KRUTA REALITA

Moja priateľka len toto leto vyšla zo školy. Stala sa z nej novopečená inžinierka. Pred meno si slávnostne napísala titul. Červený diplom odložila do zásuvky s plným dychom si užila posledné prázdniny. Radosť z voľných chvíľ jej nekazili starosti, čo bude ďalej. Miesto mala isté. Už rok dopredu vedela, kam nastúpi. Do istého výskumného ústavu v hlavnom meste.

Prvého augusta nabitá teoretickými vedomosťami, s hlavou v oblakoch ideálov a túžbou vedecky pracovať prekročila prah výskumného ústavu. V oddelení pribudla nová kávová šálka, priečinok na poštu a na dvere ceduľka s menom. Nová pracovníčka zasadla za svoj nový stôl a hneď chcela bádať. Veď

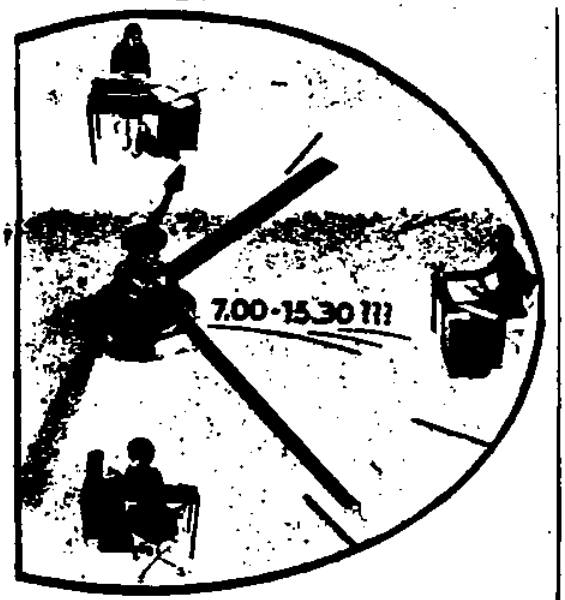

ľudstvo možno čaká práve na jej objav...

Prvý deň presedela osem a pol hodiny len tak. Druhý deň si už pýtala prácu. Tak jej nejakú našli. Zavalili ju smernicami, vyhláškami a zbornikmi zo seminárov. Čítaj dievčal Vzdelávaj sa v odbore! A tak číta dodnes. Už takmer druhý mesiac. Zatiaľ čo jej kolegyne väčšinu pracovného času predebatujú, prekávičkujú, alebo pretelefonujú. Nemajú sa kam ponáhľať. Veď výskumnú úlohu, na ktorú majú celú pätročnicu vraj zvládnu za dva roky. Tak prečo si nespojiť príjemné s užitočným? Osem a pol hodiny denne tu aj tak treba byť.

Taká bola realita. Krutou sa však pre moju kamarátku stala až keď prišla prvá výplata. Tisícšesťsto korún na ruku. Aj tretiak „zadesiaka" by ľahko dokázal vyrátať, koľko z toho ostane, keď päťstovku treba ihneď vydať na privát a telefón. Jedenásť slovíek ostane na stravu, oblečenie, kultúru, cestovanie... na mesiac.

A tak sa po štyridsiatich odpracovaných dňoch sen o mladej nádejnej vedeckej pracovníčke rozsypal ako domček z karát. Ostala len krutá realita. Jednu výhodu však spomínaná slečna na svojej práci predsa len našla. Pracovný čas od 7.00 do 15.30. Od pol štvrtej popoludní jej ostáva ešte dosť času na vedľajší pracovný pomer. Moja priateľka, čerstvá inžinierka, teda po večeroch upratuje kancelária, aby si zachovala aspoň takú životnú úroveň, na akú bola zvyknutá počas štúdia na vysokej škole. Keď bývala v internáte, jedávala v menze, na kozmetiku a kultúru vystačilo štipko, na taxiky peniaze z brigády a lyžovačku „založila" mama.

EVA FRICKÁ

Koláž: Viktor Kubal ml.

Čo naznačil výskum sociálnej klímy v podniku

Určite poznáte rozprávku o cisárových nových šatách. Ako malé dieťa som k nej intuitívne cítila odpor. Asi je to tak: Pred čím budete musieť v budúcnosti skloniť hlavu, čo nevyhnutne a bytostne budete potrebovať, to sa vám v prítomnosti zdá bezduché a zavrhnutiahodné. Ešte netušíte, že ako všetci, aj vy sa mnohokrát ocitnete v úlohe davu obdivujúceho cisárove nové šaty či v úlohe samotného cisára. Ako javisko zvolíme jeden z našich veľkých podnikov a debutujúcu postavu študenta 3. ročníka sociológie, ktorý robí výskum sociálnej klímy v podniku.

Je všetko inak?

MICHAL AČ

„S kolegyňou a s vedúcim sociológom závodu tráčame objektom. Téma nás veľmi zaujala. V podnikoch na Slovensku sa jej venuje nedostatočná pozornosť. Navyše, je to problém ťažko merateľný a uchopiteľný, a tak sme zvedaví, ako sa nám ho podarí vyriešiť. Metóda, ktorú sme použili, bola pre nás nová, nevedeli sme nič o jej spoľahlivosti, presnosti, vhodnosti. Preto sme voliili formu predvýskumu. Boli vybrané tri prevádzky, asi 60 respondentov. Jednu nazývajú výkladnou šachtou fabriky, má automatické zariadenia, kvalitnú bezpečnostnú techniku. Druhá je jednou z najstarších, najmä pokiaľ ide o vek strojov, technológií. Len majstrovstvo každého z pracovníkov udržuje plynulý chod chemickej výroby. Celý pracovný objekt možno nazvať rizikovým. Ak pracovník každý deň riskuje svoje zdravie, veľkosť rizika sa neodvážim vymedziť.

„A čo protipatrenia? Prehliadky, rekreácie, nákup strojov s ochrannými filtrami...", rozhorčene vyzvedáme.

– Pch, som tu už dvadsať rokov a ani raz som nebol na dôkladnom vyšetrení. Právidelne idem – po pečiatku. Ak by naša lekárka spala všetkých naozaj komplexne prehliadať, musela by ordinovať dvadsať hodín denne. Rekreácia sa mi zatiaľ tiež neušla. Najskôr som bol mladý, potom starý. Ale... trochu sa to lepší. Tento rok s manželkou už niekam pôjdeme.

– Čo sa lepší?!, – pridáva sa mladší, teda nespokojnejší. – Päť rokov čakám na byt. Mám ho postaviť svojpomocne. Nepoviem, peniaze mám, zarobíme. Ale pracujem v jednom kolotoči, žijem pre rodinu. Tak kedy stavať? A tak pomaly zabúdam, ako vyzerá moja malá dcérka...

– O sociálnych zariadeniach ani nehovor, – prerušila ďalší, – nemáme sa kde umyť, osprchovať, a tiež...

– Tak prečo tu robíte? – tresla som s vrodenou naivitou.

– Odpovedz, školovaný, vlastníš diplom zo Budapešti!

Hladina napätia prudko klesla. Miestnosť sa naplnila dýchateľným vzduchom, mohli sme vyzvať „študovaného" k rozprave:

– Skončil som jadrovú fyziku. Veľmi ma to bavilo. Uplatnenie u nás nenachádzame. Tešia... prácu mi ponúkali. So slabším platom, nie v mojom odbore, bez nádeje na byt... Čakali sme rodinu, vyzeralo to, že ostaneme na sociálnej podpore. Tak som tu. Ubija ma to, strácam. Viem to. Ale som aj rád. Stretávam ľudí, o ktorých som si myslel, že vymreli. Človek sa nesmie vzdávať. Nikdy.

Odchádzajúc smerom k mojou spolužiakou nekomunikovali...

Pred sebou som mala oči, ktoré nás vyprevádzali. Pomôžte nám. Toľko ľudí s dotazníkmi, toľko výskumných typov sme zažili. Znechutene odchádzali. A nikdy už nepríšli. Ani oni, ani nič, čo by pomohlo.

Spomínam na údaje, ktoré sme dostali pred príchodom: Sociálna starostlivosť zabezpečené dobre. Žiadosti o byt sa vybavujú, lekárska starostlivosť uspokojivá, rekreácie sú... V slovenskom meradle výsledky ohodnotené ako jedny z najlepších.

– Ako to tedy naozaj je? – dumáme pri spracúvaní materiálu s kolegyňou. Zistenia nám odpovedajú: Pracujúci vnímajú atmosféru na pracovisku horšie, ako sú objektívne údaje podniku. Príčiny: zlá sociálna starostlivosť, nevhodné pracovné prostredie, slabá možnosť pracovného postupu, centralizovaný štýl riadenia. Preto nevinovejem, aby...

Dopísala som poslednú vetu „výskumnej správy". Najvyšší čas, zajtra je posledný termín odovzdania „švočiek". S uľahčením vydychujem a šuchnem sa na balkón. V diaľke dymia komíny jednej z najväčších fabrík. Vidím v nich ľudí. Neviem, ako do nich pozerať: Obdivne, že v tomto podniku pracujúci dobre zarábajú, môžu si zabezpečiť slušný životný – materiálny! – štandard, alebo pozerať s odporom, že si tu ľudia poškodzujú svoje zdravie, nemajú sociálnu starostlivosť primeranú ich námahe, nie je priestor na regeneráciu síl...

Máme pred sebou oči. My nemôžeme pomôcť. Sme sociológovia, dokážeme určiť diagnózu, predpísať lieky. Či ich pacient príjme a užije, nazávisí od nás. Sme študentky, máme študentský pohľad, ruky so študentskou mocou.

Alebo – môžeme pomôcť?

P. S. Je všetko inak? ...

ADRIANA HANDIAKOVÁ,
študentka 4. ročníka sociológie UK Bratislava

Dovetok redaktora: podobnú otázku som si kedysi tiež veľmi často kládol. Nevedel som si ďalej dokopy štatistiky o našej ekonomike so situáciou v našich podnikoch: staré stroje, nevyhovujúca organizácia práce, stály nedostatok materiálu, nahlásenie plánu namiesto výsledkov... Teraz už je azda aspoň v tomto jasno: s konštatovaním, že naša ekonomika potrebuje zásadnú prestavbu, už nebude asi nik – aspoň verejne – polemizovať.

V tvojom výskume, Adriana, však ide o viac. Možno to bude práve po prečítaní tvojho článku znieť pateticky, ale ide naozaj o človeka. O toho človeka, ktorý po tomto čase „na konci nášho snaženia". A na konci zatiaľ zostal, ako si sa mohla na vlastné oči presvedčiť. Dúfam, že vlastným očiam veríš viac ako štatistikám? Lebo len v tom prípade budeš môcť sama sebe odpovedať na otázku, či môžeš pomôcť.

Ak berieš a budeš brať vážne svoju profesiu – profesiu sociológa – stretneš sa s podobnými prekvapeniami nie raz. Ak nebudeš chcieť sklopiť hlavu a tvárť sa, že nevidíš a nepočuješ, nebudeš to mať v živote ľahké. Zato sa však nedostaneš do davu, obdivujúceho cisárove nové šaty. A úloha malého cisára ti už vôbec nebude hroziť. A to je predsa tiež dosť, nie?

Mať vždy právo na vlastný názor

(Diskusia mladých slovenských a českých autorov)

Nasledujúci text je skráteným záznamom diskusie, ktorá sa uskutočnila na pôde Dotykov. Zúčastnili sa jej: poetka Sylva Fischerova, prozaici Peter Juščák, Martin Komárek, Gustáv Murín, Kríďci Milan Beták, Ivo Slavík, Zbyněk Vybíral a redaktor Dotykov Róbert Kotian.

Názory vyslovené v diskusii chápeme ako jeden zo vstupov do celospoločenského dialógu o stave a perspektívach našej vlasti a ako odraz hľadania pozitívneho kultúrno-sociálneho programu mladej generácie.

REDAKCIA

Róbert Kotian: V centre našej besedy by malo byť postavenie a postoje mladého človeka v našej spoločnosti. Zameranie Dotykov a zastúpenie besedujúcich napovedá, že dominantnou témou našich úvah sa môže stať situácia mladého umelca, spisovateľa. nemali by sme sa však násilne či umelo oddeľovať od mladej generácie na základe špecifického profesionálneho zamerania. Situácia, v ktorej sa o svoje miesto uchádza mladá generácia (pracovne si vymedzme vek od 18 do 30 rokov), nie je uspokojivá, hoci sa postupne začína chápať a aj verejne priznávať neperspektívnosť doterajších metód a prostriedkov uskutočňovania komunistického ideálu. Názor, že vec prestavby má byť hlavne vecou mladých, pretože starší, zaslúžilejší, už majú aj právo na oddych, zostane iba rečníckym zvratom dovtedy, kým mladí a schopní odborníci nebudú mať k dispozícii skutočne efektívne a fungujúce mechanizmy, kým nebudú a nebudeme žiť v podmienkach, v ktorých by sme mohli naozaj a nie iba formálne zasiahnuť do procesu spoločensko-politických zmien. Nechcem akcentovať súčasné negatíva, ale riešenie problémov sa neraz iba odsúva poukazovaním na úspechy minulosti, ktoré navyše z hľadiska dneška a zajtrajška majú s úspechmi iba málo spoločného. Prvým predpokladom riešenia problémov je ich pomenovanie, poukázanie na ich príčiny a následky. Od tohto sa môže odvíjať pokus o ich riešenie. V tomto vidím zmysel nášho stretnutia.

Gustáv Murín: Toto úvodné slovo vyjadruje povedomie mnohých ľudí u nás. Mám dojem, že literatúra je v Československu momentálne vo veľkej výhode, pretože pocit populácie sa výrazne synchronizuje s politickým životom. Málokde je taká tesná spojitosť konkrétneho a politického života ako u nás, kde treba vedieť, čo sa momentálne v politike zavádza, kde kvôli tomu, aby sme vôbec prežili, musíme sa ustavične konfrontovať s tým, čo je a čo nie je v uzneseniach.

Sylva Fischerová: Toto je však výhoda, o ktorej hovoria najmä ľudia z východného bloku. Potom sa, samozrejme, predpokladá, že sú vnímavejší, pretože o veci viac premýšľajú, lepšie jej rozumejú, lebo si neustále pred seba kladú otázky a sú nútení na ne odpovedať. Tento zjednodušený pohľad nám mal dodávať akúsi pomyselnú hĺbku, ktorú nikto iný mať nemôže.

Ivo Slavík: Táto jednoliatosť však potom implikuje ľahkú manipulovateľnosť. Ak je spoločnosť málo stratifikovaná, neexistujú v nej rozličné názorové jadrá a je ľahšie ovládateľná. Navyše: nie som si istý, či sa „pocit populácie synchronizuje s politickým životom" v praktickej politickej činnosti. Domnievam sa, že takúto synchronizáciu nájdeme skôr v jej tieni. „Vyslovuje sa" iba okrajovo, neverejne; zatiaľ čo ešte vždy prevláda konformizmus.

G. Murín: Ja však chcem vysvetliť opak: literatúra je teraz v neobyčajnej výhode preto, lebo má schopnosť spojiť množstvo ľudí s podobným pocitom a názorom.

S. Fischerová: Tento názor bol v podstate oprávnený v 70. rokoch. Ale v 80. rokoch dochádza hlavne na Západe k inému syndrómu, keď mladí ľudia berú do úvahy všetky tieto aspekty, usilujú sa urobiť si komplexný obraz o chode sveta. Táto téza platila v minulosti, ale teraz už neplatí, aspoň pokiaľ ide o porovnanie nás a Západu.

Martin Komárek: Nazdávam sa, že trochu odbiehame. Dôležité pre našu besedu by mali byť dve otázky: Sme my, mladí ľudia, venujúci sa umeleckej tvorbe, skutočne schopní autentickosti? Druhá otázka sa týka bariér, ktoré sa stavajú do cesty každému, kto sa chce na tvorbe, autentickej či neautentickej, podieľať. Takisto ma zaujíma, či sme schopní konkurovať autorom, ako je napríklad Franz Kafka alebo Saul Bellow.

I. Slavík: Neviem, či sa takto položená otázka priveľmi nepodobá uzneseniam zväzu spisovateľov.

M. Komárek: Tak som to nemyslel. Mali by sme však výrazne oddeliť literatúru a politiku. Nie je nič horšie ako literatúra v politike a akákoľvek politika v literatúre.

G. Murín: Dúfam, že jedného dňa sa podarí nepripustiť prijatie žiadneho uznesenia o literatúre. Ak sa na tom dohodneme, náš spor stráca zmysel. Prejdime však k podstatnejšiemu problému, o ktorom sa hovorilo aj na Literárnom štvrtku k dielam M. Žiaka, T. Lehenovej a M. Herka, kde do popredia vystúpil komplex menejcennosti našej literatúry, jej porovnávanie sa so svetovou literatúrou, volanie po svetovosti.

M. Komárek: Chcel by som to spresniť, že by nemalo ísť o svetovosť, ale o osobnú poctivosť, o úsilie urobiť svoje dielo čo najlepšie. Autor stojí pred vlastným dielom sám.

I. Slavík: Zbyněk Vybíral sa vlani v novembri na Dobříši vyjadril, že žijeme v komplikovanej dobe, na čo K. Sýs reagoval svojrázne, že každá doba je zlá, čo je však viac-menej voluntaristický pokus vyhnúť sa analýze minulosti, lebo na pochopenie dneška sa musíme pýtať: čím, prečo, ako... bolí rôzne obdobia dobré či zlé. Problém vzdelania je často problémom sprístupňovania informácií, kde takisto neobstojí Sýsovo tvrdenie, že je to problém jednotlivca, ktorý si môže všetko vyhľadať v knižniciach, keďže vieme, že mnohé diela sú nedostupné.

Zbyněk Vybíral: Chcem sa vyjadriť k hypotéze, že čitatelia na Západe či na Východe sú odlišní, pretože sa nachádzajú v inej sociálnej situácii. Mal som nedávno možnosť komunikovať s mladými ľuďmi z Dánska, NSR, USA a vznikol vo mne krásny pocit, že sme si veľmi podobní.

G. Murín: V tom s tebou súhlasím. No pretože sa tu dlhý čas budovala monolitná literatúra, dnes máme obrovskú výhodu v tom, že v tunajšej populácii jestvuje opozícia voči tomuto monolitu, a my môžeme počítať s oveľa väčším záujmom čitateľov hľadať poznanie na stránkach kníh. Ale táto symbióza nepotrvá dlho. Ak sa prepracujeme k stavu demokracie zverejňovania, tak sa zbavíme „objavov" patriacich publicistike a postúpime k témam lásky, smrti a iným podstatným veciam.

I. Slavík: Nespočíva problém aj v tom, že súčasná literatúra dáva čitateľovi to, čo si žiada a nie to, čo v skutočnosti potrebuje?

M. Komárek: To je čisto ekonomická záležitosť, keď skutočne zlá próza vychádza v masových nákladoch a v reediciách, pretože vydavateľstvá potrebujú na seba zarobiť a vydávajú literatúru, ktorú vyniesli do popredia donedávna tabuizované témy, ako napríklad Frýbortovho Veksláka.

I. Slavík: Odráža sa tak stav, že literatúra u nás vždy suplovala a aj teraz supluje funkcie iných štruktúr.

S. Fischerová: Ustavičné vracanie sa k vzťahu literatúry a politiky, ako aj k podmienenosti literatúry politikou iba dokazuje, že to oddelenie, ktoré žiadal M. Komárek, v skutočnosti nie je možné.

Z. Vybíral: K vzťahu politiky a literatúry sa môžeme vrátiť aj prostredníctvom problému autentickosti. V Kmeni som analyzoval autentickosť niektorých mladých českých básnikov a argumentoval som ju akýmsi pocitom realizmu... Ak sa zamyslím nad pocitom autentickoti z hľadiska politiky a literatúry, alebo nad tým, do akej miery sa mohol dostať politický postoj do poézie autora v posledných osemnástich rokoch, nepríde mi na um mladý autor, ale Skácel alebo Seifert. Skácelove štvorveršia (Nadeje s bukovými kŕídly) pre mňa predstavujú vrchol autentickosti, ľudského pocitu, nevídanú silu existencie človeka v časoch, ktoré túto existenciu obmedzujú. Ak sa niekomu podarí dostať do diela čo najviac svojho existenciálneho postoja, bude to mať zmysel nielen pre neho, ale aj pre čitateľov.

M. Komárek: Otázne takisto je, či nám naša prepolitizovanosť, orientácia na politické problémy nebráni v autentickosti, vo výpovedi človeka k človeku.

Peter Juščák: Pri autentickosti pokladám za zásadný problém dilemu: tvoriť alebo publikovať? Čo nám bráni písať povedzme ako Kafka? Ak nám niečo bráni, tak jedine nedostatok talentu. A ten nám nedodá nijaké uznesenie zväzu ani strana. Ten buď v nás je, alebo nie je. Otázne však je, do akej miery sme ho pod dohľadom vedúcich štruktúr schopní rozvíjať. Ďalšou dôležitou otázkou je prístup k informáciám, čo je dôležitý prvok vo vývoji autora. Ak súhlasíme s názorom, že tvoriť môžeme, ba môžeme vytvoriť aj veľké dielo, potom vystupuje do popredia otázka publikovania. Ak chceme o niečom koncepčne hovoriť a nájsť východisko, hovorme o možnostiach zásahov do textu a o publikovaní. Skôr mám dojem, že mnohí autori, mladí či starší, by chceli predovšetkým publikovať. Dnes chceme byť rýchlo slávni, rýchlo populárni, rýchlo vydávaní. A navyše aj umelcami. Čo je však naším cieľom?

I. Slavík: Schiller hovorí: Byť maliarom svojej doby je najmenej povolaný ten, kto je jej plodom a súčasne jej karikatúrou. Čo do značnej miery ilustruje našu situáciu.

M. Komárek: Pokúsim sa teraz sformulovať svoje otázky z úvodu trochu ostrejšie. Na jednej strane existuje riadenie nakladateľskej činnosti, nepovoľovanie a okresávanie periodík a neperiodík, ktoré nezodpovedajú subjektivistickým a často úplne nekompetentným názorom „zodpovedných" úradníkov, konzultovanie sporných materiálov. Centrálne riadenie vydavateľstiev a vydávania novín je nezmyselné a nezodpovedá tomu, čo sa nazýva prestavba. Zvýšili sa ceny polygrafického priemyslu, ale aj naďalej sa vydávajú stratové funkcionárske brožúrky, ktoré nikto nečíta. Takisto akcentujem otázku: sme schopní písať ako Kafka?

P. Juščák: V podstate všetci cítime, že korene našej biedy spočívajú v tom, že niektoré pozitívne procesy v roku 1968 boli tvrdo zastavené. Ale bolo by chybou skúmať nášho súčasníka, jeho miesto a perspektívy len z tohto hľadiska. My ho musíme sledovať ako osobnosť, ktorá má svoje korene, a zájdime za nimi ďalej do minulosti, povedzme do veľkomoravského obdobia, ktoré bolo odsunuté do pozadia a naše dejiny akoby mali začiatok v roku 1944. Pretrhla sa naša kontinuita s minulosťou a my dnes chodíme po Slovensku ako po neznámej krajine. V tom je naša tragédia. Veď my sme vlani objavili opäť Štefánika. A pritom to bol človek, ktorý aj podľa skromného televízneho filmu všetko robil na svetovej úrovni. U nás sa pokojne vygumuje filozof a politik Masaryk, vedec a politik Štefánik, všetko, čo momentálne nehrá niekomu do karát. A to v záujme systému, ktorý síce hlása, že slúži blahu človeka, realita však neraz dokazuje, že človek slúži systému. Dnes treba zdôrazňovať nevyhnutnosť ozrejmenia historických súvislostí, spiatočného pohľadu na deformácie 20.–80. rokov, avšak nie s novým monopolom na absolútnu pravdu, ale pohľadu ako spektra, aby sa človek, ktorý sa chce identifikovať, mal s čím bytostne stotožniť. Všetky deformácie sú dôsledkami jednostranného pohľadu, ktorý nás obral o minulosť a prítomnosť a mnohé naševedúce tomu, že aj o budúcnosť.

Z. Vybíral: Vráťme sa k slovám P. Juščáka o talente. Aké má vôbec možnosti človek, ktorý v Československu píše? Čoho sa má držať? Čo si zvolí za príkaz pre svoju tvorbu a pre svoje svedomie? Ak zjednoduším slová P. Juščáka (schválne zjednoduším), že vlastne len talent nám bráni, aby sme boli takí dobrí ako Kafka alebo Bellow, dostaneme sa do roviny akéhosi kategorického imperatívu – talent je to dobro, ktoré ak budeme v sebe mať a budeme sa ním riadiť, stanú sa z nás svetoví spisovatelia. Ale spomeniem ešte jeden Kantov imperatív, účelový, účelovo prispôsobený momentálnej situácii. Takých si človek kladie viac. Myslím si, že toto sú dve základné možnosti pre píšúceho človeka: autor buď píše s akousi absolutizáciou svojho svedomia, mravných hodnôt, alebo píše pod vplyvom nejakej náklonnosti – ku kariére, systému, osobnej životnej úrovni...

P. Juščák: Zatiaľ sme sa dopracovali k určitým záverom, napríklad o zdeformovanej skutočnosti, ktorá obsahuje množstvo paradoxov a absurdností. Časy sú skutočne mimoriadne priaznivé na to, aby tu vznikali svetové diela, pretože od rána do noci sa stretávame s paradoxmi, vhodnými na zobrazenie.

Milan Brťák: Nemyslím si, že len dostatok talentu je zárukou kvalitného výkonu mladého človeka. Nazdávam sa, že dnešný mladý človek nie je schopný napísať veľké dielo, resp. aspoň nie v tom veku, keď začínal písať napríklad Milo Urban. Dnes mladí ľudia získavajú zo škôl, novín atď. len jednostranné informácie, ich noetický obzor je utatý v polovici. Existujú aj výnimky, ale tie sa vydali vlastnou cestou hľadania a poznávania. Dobrých mladých autorov by bolo viac, ak by im spoločnosť vytvárala priaznivé podmienky.

P. Juščák: Nie je jednoduché hovoriť o postavení mladého človeka, pretože je to mimoriadne obšírna téma. Predsa len sa mi však podarilo nájsť súvislosti, spoločné pre všetkých mladých ľudí – vezmime napríklad sebavedomie. Mám dojem, že toto by mohlo byť pre spisovateľa zaujímavé – skúmať sebavedomie mladého človeka v spoločnosti, ktorá disponuje niekoľkými faktami: jedným z najnižších priemerných vekov v Európe, katastrofálne znehodnoteným životným prostredím, jednou z najvyšších spotrieb alkoholu a cigariet, vysokou rozvodovosťou, množstvom psychických porúch...

I. Slavík: Potvrdzuješ vlastne Ransdorfovu tézu o masovom nesúhlase, urýchľujúcom nielen zásobovacie ťažkosti, ale aj skutočnosť, že doterajšia rastová stratégia obrátila zriadenie proti človeku; sme poznačení nervóznym spôsobom života, stresovými zátažami, ekologickými problémami, zdravotný stav populácie sa dá porovnať s dvadsiatymi rokmi, hrozia nám malformácie, ohrozené je fyzické i mentálne zdravie obyvateľstva...

M. Brťák: Dodajme ešte – nedostatok voľného času. Náš človek je nútený, ak chce ako-tak vyžiť, hľadať popri zamestnaní vedľajší zdroj príjmov. Mnohí moji priatelia roznášajú noviny, umývajú vitríny, jazdia v MHD... Je to však len pochybné riešenie – za cenu materiálnych statkov sa odcudzujú rodine, priateľom, stagnujú v profesionálnom raste...

P. Juščák: Toto sú objektívne fakty, ktoré možno nájsť rozptýlene v dennej či odbornej tlači: Pozrime sa na hierarchiu hodnôt v našej spoločnosti. Ak M. Brťák hovorí, že jeho priateľ má dve zamestnania, tak je to pre spoločnosť, kde sa nahromadilo toľko problémov, aj utilitárne – veď on nemá čas premýšľať. Ako teda vyzerá hierarchia hodnôt spoločnosti z hľadiska zárobkov mladých ľudí vstupujúcich do zamestnania. Spoločnosť najvyššie oceňuje v pridruženej výrobe, potom nasledujú montéri, baníci, strojári, technici a na poslednom mieste sú vedeckí pracovníci (údaje o príjmoch v bezpečnostných orgánoch a armáde nepoznám). Uvážme si to: vedecký pracovník-intelektuál má nástupný plat 1950 Kčs. Na opačnom konci rebríčka stojí človek so základným vzdelaním alebo bez neho – aj 5000 Kčs. Akoby naša spoločnosť bola nepriateľsky naladená proti intelektuálom. Nechcem zatiaľ skúmať dôvody, momentálne ma zaujíma sebavedomie. Sebavedomie mladého človeka do istej miery formuje jeho okolie a opačne. Ale automechanik s mercedesom a redaktor s rozožratou škodovkou sa často konfrontujú na verejnosti, kde mechanikov pocit nadradenosti prijíma aj okolie. Chápe ho ako finančne prosperujúceho, t. j. pre spoločnosť prospešnejšieho, pretože spoločnosť ho lepšie platí, teda viac si ho váži. Vedecký pracovník akoby nebol potrebný. Ale aj hrdosť chudoby sa od istej hranice stáva šašovstvom.

I. Slavík: Nehľadiac na to, že duchovný potenciál spoločnosti neurčuje výskyt génov, ale priemer, ktorý je u nás nízky. Nevyplýva to zrejme len z neúcty k vzdelaniu, ale aj z pragmatizmu spoločnosti, ktorá žije zo dňa na deň.

M. Brťák: Neúcta k vzdelaniu v celej spoločnosti vzrastá, vidím to aj na žiakoch, ktorí jednoducho nemajú záujem učiť sa a sami selektujú predmety (dejepis nebudem potrebovať, lebo pôjdem na technický smer). V západných krajinách pristupujú k vzdelaniu ako k svojmu prvotnému kapitálu a my dospievame k absurdnostiam – čím nižšie vzdelanie, tým vyšší plat. Možno dospejeme až k tomu, že mladí ľudia ani nebudú chcieť študovať na vysokých školách.

R. Kotlan: Neplatí priama úmera medzi vyšším vzdelaním, schopnosťami a vyššou životnou úrovňou. Dokonca mnoho neschopných ľudí vedome vstupuje do rozličných aparátov, kde nie je ťažké zakryť svoju neschopnosť a navyše aj dirigovať schopnejších.

P. Juščák: Tento paradox sa nevyskytuje len u inteligencie, ale prejavuje sa vo všetkých sociálnych vrstvách. Nastala devalvácia remeselníckej cti, neúcta k výsledkom vlastnej práce. Poctiví svedomití robotníci sa vytrácajú. Tento posun však nastal aj ako dôsledok nivelizácie (cigánski podriadení mi vraveli – robila, nerobila, 2500).

M. Brťák: Vnútorný hodnotový rebríček mladých ľudí determinuje nielen materiálny svet, ale čoraz častejšie ho podmieňujú aj chyby otcov a dedov, o ktorých sa teraz mladí ľudia dozvedajú a nevedia sa s nimi vyrovnať. O svojej generácii som si myslel, že sme agresívni, ale pre nich je typická negácia. Jednoducho všetko, čo je spojené s komunizmom, a priori odmietajú.

P. Juščák: To je veľmi nebezpečné pre zdravý rozum. Násilie plodí násilie, otrok preberá metódy svojho otrokára. Jednostranné, naprogramované myslenie pochopiteľne vzbudilo averziu, ale nekritickú. Z nich sa stávajú potenciálni nástupcovia tých, ktorí ich takto vychovali. Ak sa neuskutoční celkové prehodnotenie nášho vývoja a nebude sa hľadať pravda v diskusii, kým sa bude stále pobiehať od mantinelu k mantinelu, stále vyhlasovať raz to, raz ono za jedinú pravdu, vždy budeme zamieňať jedno dogmatické myslenie za druhé. Treba uznať právo aj na iný názor, treba mať neustále k dispozícii akýsi okrúhly stôl pre voľnú výmenu názorov o najpálčivejších otázkach, kde nebude nik pristupovať z pozície moci.

I. Slavík: To, čo nie je práve marxistické, ešte nemusí byť protimarxistické. To, čo nie je v súlade s mojou ideou, ešte nemusí byť proti nej. Toto všetko môže byť naopak zdrojom nových myšlienkových i praktických podnetov pre mňa.

Z. Vybíral: Zaujíma ma najmä to, prečo sa všetky tieto problémy nereflektujú v literatúre. Takisto ma zaujíma myslenie mladého človeka, ktorý píše. Má dve alternatívy – buď sa prispôsobiť, alebo nie.

M. Komárek: Mňa nezaujíma ten, kto sa prispôsobí.

R. Kotian: Presne pomenoval tento stav Peter Zajac v súvislosti s protagonistom diela E. Hlatkého História vecí, keď sa o ňom vyjadril, že sa musí rozhodovať medzi individuálnym svedomím a spoločenskou zaradenosťou. Ak hrdina vyhovie individuálnemu svedomiu, dostáva sa do sociálnej izolácie. Ak sa bude správať konformne, dostane sa do rozporu so svedomím. To je problém, ktorý determinuje každého.

M. Komárek: Je to stav nepríjemný, ale nepoznám inakší, okrem ideálneho.

Z. Vybíral: Teraz dopĺňajme slová P. Juščáka – čomu všetkému musí odolávať český alebo slovenský intelektuál. Okrem novej vrstvy aristokracie (mal by peniaze) musí odolávať ešte nomenklatúre (mal by funkcie). Je postavený proste medzi dve ... lákadlá.

P. Juščák: Alebo medzi dva kamene.

M. Brťák: Ja sa nazdávam, že sú to skutočne lákadlá. Človek je od prírody tvorom pohodlným.

P. Juščák: Lákadlá možno spočiatku. Ak sa však rozhodnem stáť na pozícii zdravého rozumu a srdca, mám problémy po celý život. V tom našom živorení odolá len osobnosť, navyknutá trpieť od mala.

R. Kotian: To sme v podstate všetci.

P. Juščák: Málokto však odolá.

Z. Vybíral: Vráťme sa k literatúre. Píšúci človek má tri možnosti: buď písať o mechanikoch alebo o nomenklatúre, v týchto dvoch prípadoch však máločo zmení, alebo písať o sebe, o svojich problémoch, svedomí, smrti, živote a láske, byť pritom autentický, vniesť do diela aj nejaké nové myslenie, t. j. literárne nové, originálne, čo budem vždy vítať a nebudem mu zazlievať, že sa ukrýva do svojej privátnosti. V úcte sa skláňam pred Malou nočnou morou T. Lehenovej a jednoznačne nesúhlasím so Švantnerovým odsúdením. Lehenová prichádza s čímsi originálnym, hoci aj privátnym, ale cítim v tom autentickosť.

P. Juščák: Opäť sa dostávame k monopolu na informácie. V časopise Novinár istý mladý muž uvádza vo svojom článku tri príklady novinárskej neetiky – jedným z nich je Malá nočná mora. Nie som zástancom tejto poézie, ale poburuje ma spôsob, akým tento novinár zasiahol do spomínanej polemiky. Vstupuje do svedomia kolegom v Literárnom týždenníku a dožaduje sa reštrikcií a spytovania svedomia. To je aj v období tzv. glasnosti nonsens.

R. Kotian: Spomeňme si na slová klasika: nemusím s vami súhlasiť, ale vždy budem obhajovať vaše právo na vlastný názor. Ak je v čele ktorejkoľvek spoločnosti sila, skutočne presvedčená o svojej pravde a jej perspektívnosti, nemala by sa obávať nijakých odlišných názorov, pretože svoju pravdu aj každodennú realitu je schopná obhájiť silou argumentov. Ale ak pochybuje o metódach a prostriedkoch presadzovania tejto pravdy, jediným spôsobom, ako ju presadiť, je nepripustiť iné názory.

Z. Vybíral: Ale aj napriek spoločenskému tlaku sú u nás autori, ktorí nepodľahli účelovej participácii na nomenklatúre.

M. Komárek: Otázku možno postaviť aj tak – nie sme priveľmi zväzovaní koketovaním s oficiálnymi štruktúrami, nespočíva v tom naša impotencia napísať veľké dielo?

I. Slavík: Takto sformulované stanovisko môže vzbudzovať dojem apriórneho odmietania spoločenskej objednávky. Ale vari mnohí svetoví umelci (napr. Michelangelo) netvorili práve na spoločenskú objednávku? Domnievam sa, že jestvuje aj jej neartikulovaný variant. Akási spoločenská objednávka naruby, ktorá sa objavuje pri (najmä mocenskej) prevahe jedného typu tvorby nad druhým. Takto sa objektivizuje potreba rôznorodej tvorby.

M. Komárek: Ako je potom možné, že tu také veľké dielo nie je?

R. Kotian: Veľké dielo môže u nás vzniknúť asi iba bez spoločenskej objednávky, alebo proti nej. Ballekov Pomocník, Slobodov Rozum, Vilikovského Večne je zelený... sú nadčasovou literatúrou bez akejkoľvek afirmatívnosti s uzneseniami a spoločenskou objednávkou.

I. Slavík: Schopnosť písať veľké diela určite súvisí aj so vzdelaním. Domnievam sa, že v minulosti boli ľudia vzdelanejší, rovnako aj mladí autori.

M. Komárek: Tu sa dávajú dokopy dva problémy – informovanosť a vzdelanosť. Z hľadiska informovanosti sme na tom horšie ako v 60. rokoch. Vzdelanie je však individuálna záležitosť, môže ho každý získať aj v našich podmienkach.

I. Slavík: To je však vzdelanie navzdory niečomu. Pritom informácie sa značne podieľajú na možnostiach vzdelávania.

M. Komárek: Úlohou spoločnosti by malo byť vytvorenie optimálnych podmienok na to, aby maximum ľudí získalo skutočné vzdelanie. Čo však nie je náš prípad, pretože hlavne v humanitných disciplínach sa veľmi vedome selektuje prísun informácií.

I. Slavík: Je nám jasné, prečo sa to deje. So vzdelaným a rozhľadeným človekom sa musí viesť otvorený dialóg, čo nie je jednoduché.

M. Komárek: Nášmu občanovi skutočne chýbajú objektívne informácie, či už ide o jadrovú energetiku, ekológiu, zdravotný stav obyvateľstva, úmrtnosť... Na druhej strane sa môže stať aj to, že v tlači nevyjde Chruščovov prejav na XX. zjazde KSSZ o Stalinovi, hoci ho avizovalo Rudé právo i Týždenník aktualít.

I. Slavík: Práve ekológia a zdravie je oblasťou, kde sa bude čoraz ťažšie zabraňovať prísunu informácií.

R. Kotian: Informácie pomaly prenikajú k ľuďom, ale sú veľmi rozptýlené. Keď sa potom podarí ich dať dokopy, ako sa to stalo v prípade publikácie Bratislava nahlas, vzniká desivý obraz.

M. Komárek: Ale tieto fakty sa nevydávajú v masovom náklade.

R. Kotian: Bratislava nahlas vyšla v dvojtisícovom náklade, čo znamená, že minimálne dvojnásobok ju čítal. Aj takto sa môže začať proces pravdivého informovania a následného uvedomovania si stavu vecí. Najpálčivejšie sú otázky ekológie a zdravia populácie, ako aj kultúry a kultúrnosti.

M. Komárek: Kultúra je však mimoriadne tesne spätá s ideológiou a je pod ostražitým dohľadom. Myslím si, že primárnou požiadavkou, od ktorej sa všetko odvíja, je zdravá spoločnosť, až potom môžeme polemizovať o ďalších veciach.

I. Slavík: Jednoducho, taká spoločnosť, a dokumentujem to na edičnej politike, v ktorej by sa diskutovalo nad umeleckým dielom a nie ešte pred jeho vydaním. Veľmi rýchlo sa ukáže, aké je to dielo a akú má cenu. A neplatí to len o literatúre a len o edičnej politike.

„Siví“

Pravnejšie siví panteri. Nie sú to živočíchy zapísané v knihe ohrozených druhov. Hoci, svojím spôsobom ohrození sú. Termín siví panteri, sivá sila sa zaužíval ako názov pre hnutia, organizácie a spolky starých ľudí, dôchodcov, seniorov vo vyspelých krajinách, ktorí sa rozhodli v rámci spoločnosti orientovanej na zamestnanú populáciu aktívne presadzovať svoje záujmy, organizovane usilovať, aby spoločnosť neodsúvala potreby – pre ňu už neperspektívnych občanov – do úzadia. Nehodlajú pripustiť, že už majú život za sebou a netreba s nimi rátať. Nakoniec, nie je ich málo.

Seniori vo vyspelých krajinách tvoria 15 až 20 percent obyvateľov a tento podiel, vzhľadom na zvyšujúcu sa strednú dĺžku života, neustále rastie. V niektorých krajinách utvorili dokonca samostatné politické strany, a pretože okolo 30 percent voličov je starších než 60 rokov, nemožno ich požiadavky nebrať do úvahy. Aj keď nie priamo o politickej aktivite, ale o neutešených pomeroch v domovoch pre dôchodcov, nedostatočnej zdravotníckej starostlivosti, dôchodcoch žijúcich pod hranicou chudoby vo vyspelých kapitalistických krajinách vieme toho dosť. Možno i priveľa. Informácie sú to väčšinou pravdivé, ale hovoria len o istej časti najviac postihnutých občanov. Na nedávnom zasadaní Výboru SNR pre veci sociálne a zdravotné, ktorý prerokovával otázky ďalšieho rozvoja spoločenskej starostlivosti o starých, dlhodobo chorých a zdravotne postihnutých občanov, poslanec Ján Bruncko vyslovil otázku, ktorá mnohých zaujíma i trápi súčasne, prečo rovnako otvorene nepíšeme o životných podmienkach našich dôchodcov s najnižšími príjmami? Prečo aj my, na základe výšky cien, nepovieme, koľko dôchodcov žije pod hranicou životného minima. Veď vieme, že reálna hodnota dôchodkov, ktoré sa neprispôsobujú rastu cien, klesá a mnohí ľudia majú čo robiť, aby z nich dokázali uhradiť aspoň základné životné potreby. Je ťažké dať na túto otázku konkrétnu odpoveď, keďže zatiaľ u nás nebolo stanovené životné minimum. Aj v nadiacej sfére sa však už hovorí o potrebe stanoviť túto hodnotu a na jej základe odvíjať dodatočnú pomoc tým, čo ju potrebujú najviac.

Hoci stredná dĺžka života je u nás v porovnaní s inými vyspelými štátmi nižšia, aj na Slovensku seniori tvoria približne pätinu obyvateľstva. Poslanci ocenili zlepšenie niektorých stránok starostlivosti o dôchodcov – zvýšenie dôchodkov, skvalitnenie opatrovateľskej služby, stravovania dôchodcov – viac však upozorňovali na vážne a stále sa prehlbujúce problémy. Ako môžu starí občania žiť zdravo, racionálne sa stravovať, viac sa starať o svoje zdravie, keď napríklad dôchodky žien len o málo prevyšujú 1000 korún? Racionálna strava – zelenina, ovocie, chudé mäso – nie je pre poloprázdne peňaženky. Navyše, na trhu je slabý výber nízkoenergetických a fortifikačných potravín. Spoločenské apely sú v tomto prípade v rozpore s možnosťami adresátov. Potvrdili to aj výsledky sociologického výskumu, ktorý uskutočnil Výskumný ústav sociálneho rozvoja a práce, ktoré ukázali u starých občanov vysokú spotrebu cukru a tukov a nedostatok zeleniny a ovocia v ich strave. Vysoký podiel výdavkov za potraviny navyše obmedzuje možnosti uspokojovať ďalšie potreby. Kultúrne, spoločenské atď. Možné riešenie je známe – valorizácia dôchodkov. Návrh je pripravený, avšak podmienený je hospodárskymi výsledkami štátu.

Viaceré problémy starostlivosti o dôchodcov sa, podľa slov ministra zdravotníctva a sociálnych vecí SSR Antona Molnára, darí riešiť. V budúcnosti mienime zavádzať, tak ako je to aj v iných európskych štátoch, komunikačné systémy, pomocou ktorých budú môcť občania sami upozorňovať, že potrebujú zdravotnú alebo sociálnu pomoc. Skvalitniť by sa mala aj príprava na vyššie štádiá života, stimulácia aktívnej staroby. Nepochybne, mnohé opatrenia v službách sociálnej starostlivosti vyzerajú nádejne. Ani pri najlepšej vôli sa to nedá povedať o investičnej výstavbe. O príčinách veľkého zaostávania zariadení zdravotníckej a sociálnej starostlivosti počúvajú poslanci celé roky tie isté zdôvodnenia. Sú z nich už očividne unavení, ostatne ako my všetci. Rezort zdravotníctva je takmer bezmocný. Je zbytočné čakať na zázrak. Prečo toľká istota? V ústavoch sociálnej starostlivosti sa má v tejto päťročnici dokončiť 4500 miest, za tri a pol roka sa podarilo dokončiť menej než 2000. Z plánovaných 572 bezbariérových bytov zatiaľ stavbári dokončili 21. Iný príklad, v liečebniach pre dlhodobo chorých je dnes na Slovensku 401 lôžok (v Čechách 8000), potreby sú mnohonásobne vyššie. Od bývania, sociálnej starostlivosti v mieste bydliska sa odvíja spokojnosť, životný pocit starších občanov, vlastne všetkých. Chceli by sme, aby v dobrej fyzickej kondícii a duševnej pohode aktívne, zaujímavo prežili popracovné roky. Veľa toho treba pre nich urobiť. Inak budeme mať aj my do činenia so sivými pantermi.

MIROSLAVA STASZOVÁ

JÁN BOBÁK

Pól bez protipólu

Prečítal som si so záujmom list K. Tótha a E. Sándorovej uverejnený v LT č. 35/1989 pod titulom List zo Šale. Tóth a Sándorová reagujú najmä na ohlas na reláciu MTV Panoráma, ktorý pracovníci Demokratického zväzu Slovákov v Maďarsku zaslali straníckym a štátnym predstaviteľom MĽR, redakciám ústredných maďarských denníkov Népszabadság a Magyar Nemzet a vedeniu Maďarskej televízie. Avšak nikde v maďarskej tlači sa ohlas neobjavil a ani vedenie MTV k nemu nezaujalo oficiálne stanovisko. Vyšiel jedine v Ľudových novinách č. 23/1989 a až po jeho uverejnení v LT č. 27/1989 sa oň, respektíve o jeho signatárov začala zaujímať aj časť maďarskej tlače.

Hlavným zmyslom ohlasu pracovníkov Demokratického zväzu Slovákov na reláciu MTV Panoráma bolo v prvom rade upozorniť maďarskú verejnosť na kritický stav tamojšej slovenskej menšiny, ktorej – bez toho, aby mohlá v praxi reálne uplatňovať čo len elementárne národnostné práva – hrozí bezprostredný zánik. Signatári ohlasu zároveň pranierovali aj skutočnosť, že MTV túto hrozivú situáciu ignoruje a vo svojich reláciách si ju v podstate nevšíma, hoci ako občania MĽR na to majú právo. Preto je paradoxné, že pisatelia listu zo Šale – namiesto toho, aby k súčasnému kritickému postaveniu Slovákov v MĽR zaujali stanovisko – v princípe obhajujú doterajšiu národnostnú politiku maďarskej vlády a na druhej strane kritizujú národnostnú politiku uplatňovanú v Slovenskej socialistickej republike voči maďarskej menšine, v ktorej nenachádzajú prakticky nič pozitívne.

Podľa názoru K. Tótha a E. Sándorovej žije v Maďarsku iba 9000 Slovákov roztrúsených po celej krajine. Kto však je skutočne vo svojom národnom byti ohrozený, to sú akiste v prvom rade Maďari na južnom Slovensku. Podľa ich názoru Slováci v MĽR netvoria protipól Maďarom na Slovensku – zrejme sa podobne ako i väčšina maďarskej spoločnosti domnievajú, že Slováci v Maďarsku už vlastne neexistujú. A ak aj áno, tak už len ako Maďari hovoriaci po slovensky. Z týchto východiskových pozícií vzali pod ochranné krídla aj príslušné vysielanie MTV Panoráma, proti ktorému sa podľa ich názoru vedie v československej tlači „smiešna kampaň". Najcynickejšie na ich postoji je, že ohlas neposudzujú z hľadiska naliehavých potrieb demokratického riešenia slovenskej otázky v MĽR, ale len ako jednu z československých kampaní. A z tohto zorného uhla klasifikujú i uverejnenie ohlasu na stránkach LT ako „nepremyslený a tendenčný" postup redakcie. Zároveň vysoko vyzdvihujú Panorámu, ktorá, ako píšu, zobrazila „...skutočné postavenie maďarskej menšiny v Československu... fakty uvedené v relácii boli pravdivé a načrtnuté problémy skutočné". Pozrime sa teda trochu bližšie, ako to vlastne vyzerá s maďarskou menšinou v SSR v podaní televíznej relácie Panoráma vysielanej v marci tohto roku.

V úvode oboznámil A. Chrudinák televíznych divákov s tým, že štáb jeho ľudí sa vydal za hranice MĽR, aby zistil, ako tam žijú Maďari jednak ako ľudia, jednak ako príslušníci národnostnej menšiny. A aby ani na okamih nikoho nenechal na pochybách, v zápätí zdôraznil, že v štátoch susediacich s MĽR „žije viac miliónov Maďarov v ťažkých podmienkach...". A s predsavzatím vopred deklarovaný výsledok patrične dokumentovať sa vydali na Felvidék...

Ihneď po lokalizácii Felvidéku Chrudinák s uspokojením konštatoval, že trištvrte milióna tunajších Maďarov (toto číslo mimochodom pisateľov listu zo Šale ani trochu nevzrušilo a nezaujímajú ich ani kritériá, podľa ktorých k nemu Chrudinák prišiel) sa začína prebúdzať a dožadovať svojich ľudských a národnostných práv. Záver týchto „úvah" mohol byť prirodzene iba jeden: maďarská menšina na južnom Slovensku je v dôsledku násilnej asimilácie totálne ohrozená Slovákmi. Olej do ohňa prilial i spisovateľ László Dobos, keď v rozhovore s pracovníkmi MTV pateticky prehlásil: „... žijeme v tieni sedmohradskej drámy... Sedmohradská dráma okrem iného upozorňuje aj na to, že národnostná otázka prestáva byť regionálnou otázkou." Zvláštnu pozornosť s vopred vytýčeným cieľom venoval štáb MTV systému maďarského školstva v SSR; usiloval sa dokázať, že obyvatelia maďarskej národnosti sú v nerovnoprávnom postavení. Nepomôže im ani to, keď maďarskí rodičia pošlú svoje deti do slovenských škôl, ako v tejto súvislosti zasvätene tvrdil akademik Győző Bauer, člen Predsedníctva ÚV CSEMADOK-u. „Títo ľudia sa často rozhodnú, že deti dajú do slovenskej školy, lebo sa domnievajú, že vtedy z dieťaťa bude aspoň minister. Skúsenosť je opačná". Maďari v SSR sú vraj jednoducho bez šancí spoločensky sa uplatniť, a to z jedného prostého dôvodu: sú maďarskej národnosti. Škoda, že akademik Bauer pracovníkom MTV nepovedal, ako sa jemu osobne podarilo obísť túto diskrimináciu. Hneď nato komentátor s plnou vážnosťou povedal, že podľa „oficiálnych" údajov žije na Slovensku 787 tisíc obyvateľov maďarskej národnosti. A z tohto počtu študuje vraj na vysokých školách len 553 maďarských študentov. Že ide o vyslovenú lož, to K. Tóthovi a E. Sándorovej zrejme uniklo. Alebo azda toto majú byť tie „pravdivé fakty" o maďarskej menšine v SSR?

Ako to vyzerá s ochranou národnostných práv Maďarov v SSR, to štábu MTV „kvalifikovane" vysvetlil dôstojný pán Gy. Koller. Posťažoval si, že za prvej ČSR reprezentovali maďarskú menšinu dve politické strany. (Myslel tým Kresťansko-socialistickú stranu a Národnú stranu, ktoré sa neskôr zlúčili do Maďarskej zjednotenej strany a boli politickým nástrojom horthyovského iredentizmu na Slovensku. Jej čelného predstaviteľa A. Jarossa v roku 1946 v Maďarsku ako vojnového zločinca popravili.) V období Slovenskej republiky mala zasa maďarská menšina vynikajúceho reprezentanta a zástupcu v osobe grófa Jánosa Esterházyho. No a po oslobodení z toho všetkého nezostalo nič. Ale predsa! Ako povedal dôstojný pán – zostal tu všeobecný strach, ktorý panuje dosiaľ.

V závere relácie komentátor zhrnul svoje poznatky z anabázy po Felvidéku: takmer v každej dedine sme sa stretli s večnými pamiatkami maďarskej histórie. Všetci Maďari na Felvidéku myslia len na jedno a to isté: „prečo sa o nich Maďarsko viac nestará?!" Na Slovensku vraj vládne o maďarskej menšine všeobecné mlčanie a, ako komentátor pohotovo dodal, „čestný človek mlčí len o svojej hanbe". „O nich", pokračoval, „o Maďaroch na Slovensku nemáme čo mlčať! Musíme hovoriť o nich a za nich..." Myslím si, že posledná veta

v dostatočnej miere vystihuje celkový Chrudinákov zámer. No napriek tomu, ako vyplýva z listu zo Šale, nemáme sa na Slovensku k uvedenej relácii Panorámy čo vyjadrovať. Je skutočne len vnútornou záležitosťou MĽR, keď sa tu opäť objavujú tendencie spochybňujúce slovensko-maďarské štátne hranice? Je iba vnútornou záležitosťou Maďarska, keď sa v Maďarsku objavujú požiadavky, aby sa maďarský parlament stal zastupiteľským orgánom aj príslušníkov maďarskej menšiny žijúcej v štátoch susediacich s MĽR? Teda aj zo Slovenska.

Z uvedených východiskových pozícií pristupujú písatelia listu zo Šale i k hodnoteniu jednotlivých sčítaní ľudu v ČSSR a v MĽR. Ich schéma je asi takáto: výsledky sčítaní ľudu v MĽR sú objektívne, kým československé sú diskutabilné. K prípadnému spochybneniu výsledkov sčítaní ľudu v MĽR sa apriórne ohradzujú a vehementne sa dožadujú dôkazov. Sami pritom vedome manipulujú fiktívnymi číslami, keď tvrdia, že v roku 1950 žilo na Slovensku šesťsto či osemsto tisíc osôb maďarskej národnosti. Otázka kritérií, ktorých sa dožadujú v súvislosti s odhadmi počtu Slovákov žijúcich v MĽR, ich v tomto prípade vôbec nezaujíma. Podľa oficiálnych údajov sa v roku 1980 v MĽR prihlásilo k slovenskej národnosti 9101 Slovákov a podľa názoru K. Tótha a E. Sándorovej niet o čom diskutovať. Akiste nevedia, že v školskom roku 1982/1983 študovalo v MĽR len na všeobecných školách s vyučovacím jazykom maďarským viac ako 7600 detí nepovinný predmet jazyk slovenský. No na druhej strane čitateľom LT oznamujú, že v MĽR sa v roku 1980 uskutočnil v Európe „ojedinelý výskum", ktorý zistil 80 000 Maďarov s potenciálnymi nárokmi na slovenské vzdelanie a kultúru. Keby sa však K. Tóth a E. Sándorová trochu obzreli dozadu, zistili by, že takýchto „ojedinelých" európskych výskumov zažili ako Slováci, tak aj ďalšie národy a národnosti v Uhorsku a neskôr v Maďarsku takmer pri každom sčítaní ľudu. Napríklad pri sčítaní ľudu v roku 1920 „sa zistilo", že okrem štatisticky vykazovaných Slovákov hovorilo v Maďarsku po slovensky 244 000 štatisticky vykazovaných Maďarov, v roku 1930 zasa 233 000 štatistických Maďarov a tak ďalej. Záujem o slovenský jazyk intenzívne pokračoval aj po roku 1949, len s tým rozdielom, že o slovenský hovoriacich obyvateľoch Maďarska sa začalo hovoriť ako o Maďaroch „slovenskej zainteresovanosti". Napríklad podľa zistenia Národnostného oddelenia pri Ministerstve školstva bolo v MĽR pri sčítaní ľudu v roku 1960 sto až stodesaťtisíc Maďarov „slovenskej zainteresovanosti". Tohto počtu sa pridržiavajú dosiaľ. Pokiaľ ide o oficiálne údaje, skutočnosť je taká, že jednotlivé sčítania ľudu – či už v Uhorsku alebo v Maďarsku – nie je možné z národnostného hľadiska akceptovať ako objektívny prameň. Nie náhodou sa Slováci v MĽR dožadujú (v petícii zaslanej maďarskej vláde začiatkom tohto roka) účasti na pripravovanom sčítaní ľudu v roku 1990. K objektívnejšiemu určeniu skutočného počtu Slovákov v povojnovom Maďarsku nám môžu lepšie poslúžiť výsledky sociologického výskumu, ktorý v roku 1946 uskutočnili vedeckí a odborní pracovníci Československej presídľovacej komisie v Maďarsku za aktívnej pomoci členov slovenskej sekcie Antifašistického frontu Slovanov a znalcov miestnych pomerov, najmä z radov miestneho slovenského obyvateľstva. Výskum sa robil v 416 obciach Maďarska, a to buď na základe priameho kontaktu s obyvateľstvom, alebo prostredníctvom dotazníkov. Základným kritériom pre určenie národnosti bola znalosť slovenského jazyka a zohľadňoval sa aj predchádzajúci národnostný pôvod. Žiaľ, tento výskum nebolo možné z objektívnych dôvodov uskutočniť na území celého Maďarska. Napriek tomuto vysvitlo, že v Maďarsku žije 474 000 Slovákov a že v 147 obciach tvoria väčšinu; 85 z týchto obcí sa nachádzalo v severných župách, pozdĺž slovensko-maďarských štátnych hraníc. Takmer jedna tretina slovenského obyvateľstva Maďarska žila v obciach, v ktorých tvorila 50–80 percent obyvateľstva. Viac ako polovica tejto polmiliónovej slovenskej menšiny žila na kompaktnom slovenskom etnickom území. Aj napriek tomu, že v rokoch 1945–1948 sa z Maďarska do ČSR presídlilo 72 000 Slovákov (najmä v rámci medzištátnej výmeny obyvateľstva), aj po roku 1949 zostalo v MĽR polmilióna etnicky silne dezintegrovaných Slovákov – ako priamy dôsledok ich násilného pomaďarčovania.

Obávam sa, že List zo Šale sotva prispel k prehĺbeniu vzájomnej dôvery a dorozumenia medzi Slovákmi a Maďarmi v MĽR alebo v SSR. V dejinách oboch našich národov tisícročie žijúcich vedľa seba bolo pomerne málo období, keď existovala reálna šanca na primerie a spoločné riešenie problémov, na ktorých boli v rovnakej miere zainteresovaní. Súčasné spoločenské pohyby nám opäť túto historickú šancu ponúkajú. Mali by sme sa jej rozumne chopiť a využiť ju v záujme budúcnosti, v spoločnom európskom dome zjednotených národov a národných štátov.

O reslovakizácii

(a nielen o nej)

ŠTEFAN ŠUTAJ

Pozornosť Literárneho týždenníka sa sústreďuje na diskusiu o postavení národností, národnostných menšín v Maďarsku, ale aj v Československu. Najmä list dvoch čitateľov zo Šale a stanovisko redakcie k tomuto listu po zverejnení článku, ktorý bol prevzatý z Ľudových novín, dáva diskusii novú energiu.

Nechcem robiť arbitra medzi listom čitateľov zo Šale a stanoviskom redakcie, kto správnejšie posúdil otázku reslovakizácie, ktorej interpretácia ma ako historika najviac upútala.

Možno súhlasiť so stanoviskom redakcie, že postavenie Maďarov na Slovensku nie je bezproblémové. Menej už s tým, že tak či onak sa o problémoch Maďarov na Slovensku diskutuje. Okrem niekoľkých článkov o živote na južnom Slovensku a všeobecne formulovaných konštatovaní na zasadnutiach najvyšších straníckych orgánov diskusia viazne, respektíve obmedzuje sa na kuloárne diskusie v kruhu odborníkov a priamo zainteresovaných. Staré tŕne sú súčasťou našich dejín, no nie je v našom záujme vytvárať ohniská nacionálnych svárov a emócií. V každom prípade sme však povinní prispieť k rekonštrukcii čo najpresnejšieho obrazu o situácii v druhej polovici štyridsiatych a začiatkom päťdesiatych rokov.

Reslovakizácia čiže návrat k slovenskej národnosti vo svojej čistej, nedeformovanej podobe zodpovedá autormi zo Šale propagovanému právu každého človeka prihlásiť sa na základe svojej vôle, svojho svedomia k ľubovoľnej národnosti, ktorej sa cíti byť súčasťou. Takéto chápanie reslovakizácie rezonuje aj zo stanoviska redakcie. V mnohých prípadoch sa práve tak po roku 1918, ale aj po roku 1945 vrátili k slovenskej národnosti tí, ktorí po vzniku, respektíve obnovení Československa odhodili svoj neraz politicky a ekonomicky vynútený maďarský kabát a oprášili slovenský. To, že v roku 1921 sa k maďarskej národnosti na Slovensku hlásilo 650 597 obyvateľov a v roku 1930 už len 585 434 obyvateľov, nemôžeme pripísať na vrub len odnárodňovacej politike československej buržoázie a činnosti Slovenskej ligy, ale aj dobrovoľnému prechodu časti obyvateľstva k slovenskej národnosti – reslovakizácii.

Ten istý meter však nemôžeme použiť na akciu reslovakizácie, štátom organizovanej akcie po druhej svetovej vojne, ktorej cieľom bolo zmeniť národnostnú štruktúru južného pohraničia a ktorá mala veľmi málo spoločného s dobrovoľným návratom pomaďarčených Slovákov k pôvodnej národnosti.

Pôvodným zámerom akcie bolo naozaj dať možnosť pomaďarčeným Slovákom vrátiť sa k slovenskej národnosti; takýto prísľub obsahoval už Manifest Slovenskej národnej rady zo 4. februára 1945.

Ako je známe, pôvodným zámerom povojnového Československa bolo zbaviť sa neslovanských národnostných menšín. V prípade Maďarov sa jednostranný transfer na medzinárodnopolitických rokovaniach nepodarilo presadiť. Akcia výmeny obyvateľstva na základe dohody o výmene obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom nepriniesla plánované výsledky. Na program sa dostali vnútropolitické formy riešenia maďarskej otázky: „nábor" obyvateľov maďarskej národnosti na práce do Čiech a reslovakizácia. Po formálnej stránke boli prihlášky na reslovakizáciu podávané na základe smerníc Povereníctva vnútra o reslovakizácii. V stanovenej lehote sa k reslovakizácii prihlásilo okolo 402 tisíc obyvateľov. K 1. decembru 1948 Ústredná reslovakizačná komisia kladne vybavila žiadosti 344 609 osôb o reslovakizáciu. Týmto osobám vrátili československé štátne občianstvo, ktoré im bolo odobraté dekrétom prezidenta republiky č. 33 z 2. augusta 1945 a nebolo trestom pre tých, ktorí odmietli reslovakizovať. Reslovakizanti sa nemuseli obávať odsunu do Čiech, ani ďalších represívnych opatrení.

Akcia teda dostala charakter násilnej akcie, nesplnila očakávania realizátorov, neriešila podstatu problému a už v nasledujúcich rokoch sa ukázalo, že narobila viac problémov ako osobu.

Po februári 1948, keď sa všeobecne očakávala zmena národnostnej politiky, mnohí reslovakizanti odmietali prijímať reslovakizačné dekréty, pretože pochopili, že umelo vytvorená vrstva „dobrovoľných" reslovakizantov sa stáva anachronizmom. Treba však povedať, že aj v prípadoch úprimne myslenej reslovakizácie boli neraz tí, ktorí dekréty prijímali, vystavení psychickému nátlaku a výčitkám zo strany Maďarov, že zradili maďarský národ. Vznikol nový problém: čo s reslovakizáciou? V prvom období po Februári prevládala snaha zachovať výsledky reslovakizácie, a tak administratívne zachovať slovenskosť južného pohraničia. Na septembrovom zasadaní ÚV KSS v roku 1948 bola vydaná smernica, aby boli reslovakizanti považovaní za Slovákov. Na jednej strane stála otázka zmyslu reslovakizácie, investovaných finančných prostriedkov, ale aj predpokladaného cieľa získať pre slovenskú národnosť čo najviac odnárodnených Slovákov, respektíve Maďarov, ktorí mali nejakého slovenského predka, a tým naplniť politický zmysel reslovakizácie – poslovenčiť južné Slovensko; na druhej strane bol skutočný stav, ktorý na zasadaní Predsedníctva ÚV KSS 5. februára 1949 vyjadril Viliam Široký: „My môžeme vydať dekréty, tým však nevyriešime slovenské národné povedomie."

Čoraz zreteľnejšia už aj v tomto období bola snaha uvoľniť administratívne reťaze pri stanovení národností a umožniť hlásiť sa k národnosti podľa svojho presvedčenia. To sa prejavilo aj pri sčítaní ľudu v roku 1950. Pri inštruktáži pre sčítacích komisárov bolo zdôraznené, aby vysvetľovali reslovakizantom, že je ich morálnou povinnosťou hlásiť sa k slovenskej národnosti. Zároveň sa však zdôrazňovalo, že nesmú nikoho nútiť, aby sa hlásil k slovenskej národnosti. Pri sčítaní ľudu v roku 1950 sa časť reslovakizantov prihlásila k slovenskej národnosti, ale v priebehu nasledujúcich rokov sa začali opäť hlásiť k maďarskej národnosti, čo dokumentujú aj výsledky sčítania ľudu z roku 1961. Reslovakizáciu, ako sa uskutočnila po roku 1946, nie je možné hodnotiť inak, ako to urobilo decembrové zasadanie ÚV KSČ v roku 1963, ktoré odsúdilo túto formu riešenia maďarskej otázky.

Toľko stručne o reslovakizácii a na záver niekoľko viet nielen o nej. Nie inak ako kladne možno hodnotiť čin redakcie Literárneho týždenníka, že prevzala z Ľudových novín článok o živote slovenskej menšiny v Maďarsku. Skutočnosť, že Slováci v Maďarsku „závidia" Maďarom na Slovensku ich postavenie, nemôže predsa Maďarov na Slovensku pobúrovať. Už vôbec to nemôže znamenať, že by azda československé štátne alebo stranícke orgány chceli riešiť postavenie maďarskej národnosti v Československu na základe „reciprocity". S týmto princípom sme sa vari definitívne rozlúčili po páde klérofašistickej Slovenskej republiky. Bez ohľadu na postavenie Slovákov v Maďarsku – a o tom som presvedčený – sa bude postavenie Maďarov v Československu riešiť na základe plnej rovnoprávnosti, občianskych i kolektívnych práv. Nechajme preto pokojne ležať dávno pochovanú reciprocitu – a to nielen v oficiálnej štátnej politike – a riaďme sa demokratickými princípmi riešenia národnostnej otázky. Práve tej oficiálnej národnostnej politike, ktorá sa postupne od roku 1948, po prevzatí moci KSČ, realizovala, môže maďarská národnostná menšina ďakovať, že nepokračovala po roku 1948 tvrdá asimilačná politika z predchádzajúceho obdobia a že sa mnohé problémy začali naozaj riešiť.

Za mierovú činnosť

Bratislava (ČSTK) – Minister kultúry SSR Pavel Kovš odovzdal včera v Bratislave štátne vyznamenania duchovným, ktorým udelil prezident ČSSR za aktívnu mierovú činnosť a upevňovanie dobrých vzťahov medzi čs. štátom a cirkvou. Rad práce prevzal z rúk ministra Ján Konvit, senior Slovenskej evanjelickej cirkvi a. v. v ČSSR, poslanec Snemovne ľudu FZ ČSSR. Štátne vyznamenanie Za zásluhy o výstavbu odovzdal Michalovi Hromaníkovi, prvému zástupcovi biskupa Reformovanej kresťanskej cirkvi na Slovensku. Ďalších 35 duchovným slovenských cirkví a cirkevných organizácií Rímskokatolíckej cirkvi, Gréckokatolíckej cirkvi, Židovskej náboženskej obce, Pravoslávnej cirkvi, Reformovanej kresťanskej cirkvi, Slovenskej evanjelickej cirkvi a. v., Cirkvi adventistov siedmeho dňa, Bratskej jednoty baptistov a Kresťanských zborov prevzalo čestné uznania ministra kultúry SSR. Na slávnostnom akte bol prítomný námestník ministra kultúry SSR, riaditeľ Sekretariátu vlády SSR pre veci cirkevné Vincent Máčovský. Na odovzdávaní sa zúčastnili aj biskupi, ordinári a predsedovia cirkevných organizácií SSR.

Keď padajú hviezdy...

Na štíte kupoly budapeštianskeho parlamentu už týždeň nesvieti červená hviezda. Nejde o technickú chybu, ani o úsporné opatrenie. Neónovú ozdobu neogotickej budovy vypli z prúdu z politických dôvodov. V búrlivom kvasení tohtoročnej jesene sa v Maďarsku dramaticky rýchlo menia pomery. Forma sa pri tom snaží držať krok s novým obsahom. Zmenila sa vládnúca strana, z názvu vypustila privlastok robotnícka, zo symbolov vynechala hviezdu. Nahradí ju červeným klinčekom. Ani oficiálny názov krajiny neobstál. Maďarská republika už nie je ľudová. Štátny znak s červenou hviezdou tiež dosluhuje. Čoskoro ho vystrieda staronový. Zákonodarcovia sa však ešte musia dohodnúť, či ho bude zdobiť aj kráľovská koruna. V tohtoročných kalendároch už 7. november nie je zapísaný červenou. Zato 23. október sa stáva oficiálnym pamätným dňom. A možno onedlho bude aj štátnym sviatkom, ako to žiada opozícia, ale už i radikálne reformne ladení socialisti. Tridsiate tretie výročie vypuknutia udalostí, ktoré sa ešte vlani u našich južných susedov oficiálne klasifikovali ako kontrarevolúcia a o ktorých sa už dnes hovorí ako o ľudovom povstaní, má byť dôstojne pripomenuté. Organizátorom spomienkových podujatí však v pondelok slávnostnú náladu bude kaziť pohľad na parlament. Kým z väčšiny štátnych a verejných budov už červené hviezdy zmizli, na vrcholku dominanty dunajského nábrežia sa stále drží. Nie že by sa na ňu nevzťahovalo rozhodnutie rady ministrov. Odstrániť hviezdu zo štítu parlamentu do dňa osláv, ako to žiadal tzv. Výbor 23. októbra, však bolo technicky nemožné. Predseda Národného zhromaždenia síce už pred niekoľkými mesiacmi požiadal, aby kupolu v budúcnosti znova zdobila pôvodná veterná ružica; postaviť lešenie vo výške sto metrov a demontovať kolos s priemerom šesť metrov a o hmotnosti jednej tony sa však nedá tak rýchlo, ako si to politici predstavujú. Hviezda na vrcholku parlamentu už nebude svietiť, no až do budúcej jari však zostane na svojom mieste.

MAŤÚŠ MRAVEC

Aspoň v Rumunsku sa majú dobre

Nieť pochyb o tom, že v súčasnosti prežíva socializmus stagnačné obdobie, ak už nechceme hovoriť o kríze. Keď sa tak náš človek pozrie na susedov sprava či zľava alebo zboku a počúva kadejaké rozhlasy, zdá sa mu, že sa rozpadá aj to, čo sa ešte včera zdalo pevné, že to škrípe tam, kde to ešte pred hodinou hladko bežalo, a tam, kde boli pred malou chvíľou plné regály, zíva prázdnota. V súvislosti s dostatkom či skôr nedostatkom šíria sa u nás rozličné fámy napríklad o Rumunsku. Naši turisti sa už boja cez Rumunsko aj precestovať, aby ich nebodaj neobrali o naše konzervy a iné pochúťky zdravej kuchyne. Nezaručené správy hovoria o naozaj poloprázdnych obchodoch. Nebol som ako turista v Rumunsku, preto situáciu neviem posúdiť. Ale prečítal som si autoritatívny názor najvyššieho rumunského predstaviteľa, ktorý tieto fámy vyvracia. Poľský časopis Forum priniesol v čísle 36 časť z jeho rozhovoru, ktorý poskytol redaktorom Newsweeku. Na otázku, kedy sa prázdne police v rumunských predajniach znovu naplnia, odpoveď znela: „Nemáme prázdne police. Práve naopak, máme v našich obchodoch veľa tovaru. Je možné, že sme zbadali niektoré negatívne javy v obchodoch a nechceme do nich dodávať nadmerné množstvo tovaru. Môžete vojsť do hociktorého obchodu a kúpiť si tam všetko, zároveň veľa produktov, ktoré nájdete u vás, pretože niektoré z nich exportujeme do Spojených štátov." Takže, fámy sú fámy a realita je realita. Mali by si to uvedomiť aj naši turisti a zametať si najskôr pred vlastným prahom.

VLADIMÍR PETRÍK